

Załącznik do Uchwały Nr XVIII/ 91 /08
Rady Gminy Grabowiec z dnia 29 lipca 2008 r.

STRATEGIA ROZWOJU GMINY GRABOWIEC 2009- 2013

GRABOWIEC 2008

1. Wprowadzenie.....	4
2. Charakterystyka i diagnoza stanu społeczno – gospodarczego Gminy	7
2.1. Analiza położenia geograficznego gminy, zasoby kulturowe i walory przyrodnicze.	7
2.2. Ogólna charakterystyka sfery społecznej	9
2.2.1. Demografia.....	9
2.2.2. Wykształcenie	17
2.2.3. Rynek pracy	18
2.3. Diagnoza stanu infrastruktury techniczno – ekonomicznej	25
2.3.1. Gazownictwo.....	25
2.3.2. Energetyka i ciepłownictwo	25
2.3.3. Wodociągi	26
2.3.4. Kanalizacja, oczyszczanie ścieków, gospodarka odpadami	26
2.3.5. Komunikacja	27
2.4. Diagnoza sfery gospodarczej	30
2.4.1. Rolnictwo.....	30
2.4.2. Podmioty gospodarcze działające na terenie gminy	36
2.5. Stan infrastruktury społecznej	39
2.5.1. Oświata i wychowanie.....	39
2.5.2. Służba zdrowia i opieka społeczna	41
2.5.3. Sport i turystyka	44
2.5.4. Kultura	45
2.5.5. Bezpieczeństwo publiczne	45
2.6. Gospodarka finansami Gminy – przychody i struktura wydatków.	46
2.7. Analiza SWOT.....	53
2.7.1. Strategiczna diagnoza mocnych i słabych stron gminy.....	53
2.7.2. Strategiczna diagnoza szans i zagrożeń rozwojowych	54
3. Perspektywy rozwoju społeczno – gospodarczego gminy	56
3.1. Misja i wizja gminy – cel generalny	56

3.2. Określenie strategicznych celów rozwoju -priorytety realizacji celu generalnego	57
3.3. Określenie najważniejszych zadań cząstkowych w poszczególnych dziedzinach życia społeczno – gospodarczego – cele operacyjne	59
4. Spójność z dokumentami strategicznymi	64
4.1. Strategia wojewódzka.....	64
4.2. Strategia powiatu	67
4.3. Branżowe dokumenty gminy.....	69
5. Monitorowanie i wdrażanie	72
6. Procedury uaktualniania Strategii	75
7. Kontrola efektywności Strategii	76
8. Prognoza finansowa Strategii Rozwoju	76
9. Opis przebiegu i wyników konsultacji społecznych	78
10. Wieloletni Plan Inwestycyjny	79

1. Wprowadzenie

W gminie planowanie strategiczne jest procesem, w którym gmina świadomie przewiduje i kontroluje swój rozwój nie czekając biernie na przyszłe zdarzenia. Jest to umiejętność reagowania na zmiany otoczenia, a nawet ich wyprzedzanie. W procesie planowania strategicznego, gminę należy postrzegać z jednej strony jako zamkniętą całość, z drugiej zaś jako część systemu globalnego. Otoczenie terytorialne i makroekonomiczne ma bowiem stały wpływ na funkcjonowanie i rozwój gminy.

Strategia rozwoju gminy jest dokumentem, który pełnić winien następujące funkcje:

- minimalizacja niepewności w funkcjonowaniu rozwoju gminy,
- zapewnienie obok realizacji celów doraźnych długofalowego rozwoju gminy.

Strategia rozwoju gminy powinna być podstawą do:

- wyznaczania perspektywicznych kierunków rozwoju gminy,
- sprawnego dopasowywania się gminy do zmieniających się warunków otoczenia,
- skutecznego i efektywnego zarządzania gminą przez jej władze,
- optymalnego wykorzystania własnych środków finansowych gminy,
- pozyskiwania środków finansowych na funkcjonowanie i rozwój gminy ze źródeł zewnętrznych.

Strategia rozwoju winna więc:

- zajrzeć w głąb gminy (diagnoza, identyfikacja stanu istniejącego),
- określić zewnętrzne warunki, w których funkcjonuje gmina (w skali makro i mikro otoczenia),
- spoglądać w przyszłość.

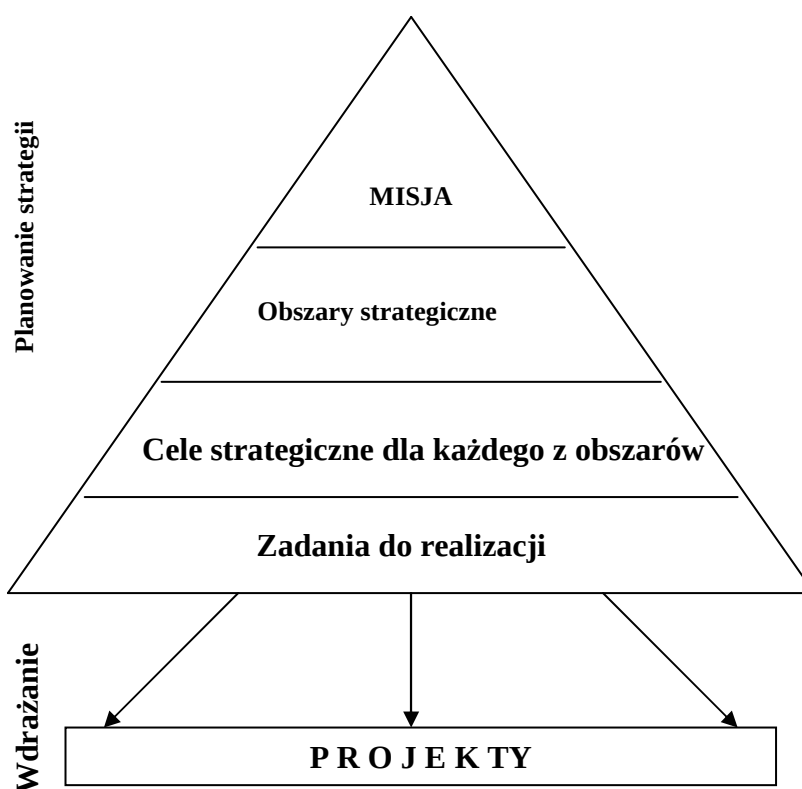
Strategię rozwoju można podzielić głównie na 2 części: **diagnostyczną i planistyczną**. Przy tworzeniu strategii punktem odniesienia musi być **diagnoza** (charakterystyka aktualnego stanu), polegająca na gromadzeniu informacji, ich analizie i opracowaniu diagnozy o stanie gminy. Pozwoli to na ogólną ocenę stanu istniejącego i wyznaczenie głównych kierunków rozwoju gminy. Ocena tendencji rozwoju doprowadzi do ustalenia wstępnych prognoz, przedstawionych następnie |w analizie szans i zagrożeń.

Wyznaczone zostanie w ten sposób pole możliwości rozwoju gminy, na obszarze którego należy szukać rozwiązania problemów wcześniej zidentyfikowanych. Część diagnostyczną kończy analiza SWOT, łącząc tę część strategii rozwoju gminy z częścią planowania strategicznego. Identyfikuje ona mocne i słabe strony gminy oraz jej szanse i zagrożenia. Zjawiska ograniczające możliwość rozwoju gminy – to **słabe**

strony, obszary, w których podejmowane działania są skuteczne i przynoszą zamierzone efekty – to **mocne strony gminy**. Są to obszary, na które wpływ ma sama gmina. Natomiast **szanse** – to obszary mogące wspierać działania gminy, ale gmina nie ma na nie bezpośredniego wpływu. **Zagrożenia** to zjawiska, które mogą mieć niekorzystny wpływ na gminę i wynikają z warunków zewnętrznych.

Drugą częścią dokumentu Strategii jest **część strategiczna**.

Struktura planowania strategicznego jest następująca:

Misja jest krótkim opisem wizji i głównego obszaru przyszłych działań gminy. Misja dobiera kierunki działań do długoterminowych celów, pełniąc funkcje motywacyjne i promocyjne. Powinna również udzielać odpowiedzi na pytania, dla kogo gmina chce być atrakcyjna, na czym polega jej "inność". Misja określa obszary strategiczne, często również okres realizacji strategii.

Obszary strategiczne zostają zakreślone w głównym obszarze misji. Są to obszary, na których koncentrować się będą przyszłe działania gminy. Dla wybranych obszarów strategicznych formułuje się **cele strategiczne**, czyli efekty, które gmina chce osiągnąć w przyszłości. One to ukierunkowują działania gminy na właściwe tory,

łącząc się na ogół z decyzjami, które dotyczą zasobów i potencjału gminy. Określone cele układane są hierarchicznie, w rezultacie czego, powstają priorytety rozwojowe gminy.

Strategia jest podstawą do opracowania krótkoterminowych programów rozwoju społecznego i gospodarczego. Opracowanie strategii rozwoju gminy jest warunkiem koniecznym do korzystania przez gminę z pozabudżetowych środków pomocowych, krajowych i zagranicznych, w tym z Unii Europejskiej.

Przedstawiony dokument opracowany został w oparciu o materiały Gminy Grabowiec. Raport o stanie Gminy Grabowiec – 2004 r., „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Grabowiec” – 2002 r., dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego oraz założenia „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego –2006- 2020 ”.

Okres realizacji strategii to lata 2009– 2013. Warunkiem koniecznym do aktywnej realizacji Strategii jest jej bieżące monitorowanie. Umożliwia ono sprawdzenie czy Strategia jest realizowana prawidłowo i czy założenia, na których się opiera nie uległy zmianie.

Rolę koordynatora monitoringu Strategii może pełnić zespół ekspertów powołany przez Urząd Gminy. Zadaniem zespołu byłoby dokonywanie określonych ocen stanu zaawansowania zadań objętych Strategią. Pierwszej oceny i ewentualnej korekty zadań należałoby dokonać w czwartym kwartale 2008r. Kolejne oceny i korekty zadań powinny się odbywać w cyklu rocznym. „Strategia Rozwoju Gminy Grabowiec 2009 – 2013” zawiera określony zbiór przedsięwzięć i zadań, który nie jest zbiorem zamkniętym, przeciwnie jest otwarty na wszelkie inicjatywy, które mogą mieć wpływ na dalszy rozwój społeczny i gospodarczy gminy.

Efekty Strategii będą w dużej mierze zależały od integracji wokół jej realizacji władz samorządowych, instytucji, podmiotów gospodarczych, grup społecznych oraz wszystkich mieszkańców, którzy rozumieją sens rozwoju społeczno - gospodarczego Gminy Grabowiec.

2. Charakterystyka i diagnoza stanu społeczno – gospodarczego Gminy

2.1. Analiza położenia geograficznego gminy, zasoby kulturowe i walory przyrodnicze.

Gmina Grabowiec położona jest w południowej części województwa lubelskiego, w powiecie zamojskim i graniczy: od północy z gminami Wojśławice, Uchanie, od wschodu z gminą Trzeszczany, od południa z gminą Miączyn oraz od zachodu z gminą Skierbieszów. Obszar gminy zaliczany jest do subwołyńskiego okręgu botanicznego z bogactwem gatunków kierunkowych i botanicznych. Występuje tu unikalna fauna i flora, rezerваты, pomniki przyrody oraz Skierbieszowski Park Krajobrazowy.

Najwyższy szczyt wznosi się na wysokość 308 m n.p.m., natomiast najniższy ma 200,2 m n.p.m. Różnica wysokości wynosi więc 107,8 m. Dna dolin Wolicy i Kalinówki są 70 - 80 m poniżej powierzchni wierzchołkowych, co świadczy o głębokim wcięciu się rzek. Występowanie lessu i duże deniwelacje terenu przyczyniły się do rozwoju erozji wąwozowej. W najwyższym natężeniu występuje ona w strefie wododziałowej Wolicy i Wojśławic oraz na wschodnim stoku górnego odcinka doliny rzeki Wolicy.

Gmina jest dość dobrze skomunikowana, siedziba gminy oddalona jest około 32km od siedziby powiatu i ok. 100 km od siedziby województwa. Powierzchnia gminy wynosi 12.888 ha, w której znajduje się 24 sołectw. Ludność gminy na dzień 31 grudnia 2006 roku wynosiła 4671 osób.

Zasoby Dziedzictwa Kulturowego Gminy Grabowiec to obiekty wpisane do rejestru zabytków :

- Bronisławka – Grabowiec- „Zamczysko „ Grodzisko na Górze Zamkowej nr C/74.
- Skibice – Grodzisko nr 1- Aa – 233/10
- Skomorochy Duże – Zespół podworski – A-122/443, dwór drewniano- murowany, pozostałości parku , kaplica własność prywatna
- Grabowczyk – Pozostałości parku podworskiego A-188, własność gminy
- Grabowiec Zespół Kościelny- A-210/81, kościół parafialny murowany z 1854-55 roku, dzwonnica murowana , własność parafii Grabowiec
- Szystowice – Zespół podworski – A-238/83 dwór murowany , park o pow. 4 ha, własność prywatna

- Grabowiec – cmentarz grzebalny czynny – A/327 z drzewostanem i nagrobkami, parafialny rzymskokatolicki i grekokatolicki, własność parafii Grabowiec
- Bereść – Cmentarz z I wojny światowej – A-403, nieczynny
- Wolica Uchańska - Cmentarz z I wojny światowej A-404, nieczynny
- Hołużne – park dworski krajobrazowy – A- 449/88 o pow. 3,16 ha
- Dańczypol – Park podworski – A- 460 o pow. 4,95 ha, własność leśnictwa
- Grabowiec – dawny budynek Urzędu Gminy drewniany – A-496/90 wraz z działką.

Na terenie gminy Grabowiec występują dwa poziomy wodonośne: czwartorzędowy i kredowy. Poziom czwartorzędowy zasilany jest przez infiltracje wód opadowych, posiada tendencję do obniżania się a nawet do zanikania. Poziom kredowy – wody tego poziomu zostały zaliczone do głównego zbiornika wód podziemnych. Zwierciadło wody poza dolinami rzecznyymi ma na ogół charakter swobodny. Na terenie gminy Grabowiec prowadzi się monitoring wód podziemnych przy składowisku odpadów w Grabowcu. Wody kredowe są wodami słodkimi najczęściej typu węglanowo-wapiennego, charakteryzują się bardzo dobrą jakością. Zawartość wód podziemnych mieści się w granicach normy. Na terenie gminy nie występują naturalne jeziora, brak jest większych zbiorników retencyjnych, jedynie w Grabowcu znajduje się zbiornik o powierzchni 0,88 ha. Nieco lepsza jest sytuacja ze stawami. Występują 3 zespoły stawów:

- w Siedlisku - o pow. 28,71ha
- w Rogowie - o pow. 23,55ha
- w Tuczępach – o pow. 12,85ha

Klimat Gminy Grabowiec charakteryzuje się przewagą wpływów kontynentalnych. Średnia temperatura roku wynosi 7,3°C. Wiatry przeważają z sektora zachodniego. Średnia suma opadów 600 mm, z czego 225 mm przypada na półrocze letnie i 375 mm na zimowe. Najmniejsze opady notowane są w lutym i marcu, natomiast największe w czerwcu. Gmina znajduje się w III strefie zagrożenia gradowego.

W rezerwacie Cechówka, który jest węzłem ekologicznym regionalnego korytarza ekologicznego dla fauny i flory leśnej stanowiącego połączenie kompleksów leśnych (obecnie nie znajduje się na liście rezerwatów projektowanych), występują:

- śnieżyczka przebiśnieg
- wawrzynek wilczełyko
- żywiec gruczołowaty
- żywiec cebulowaty

W rezerwacie Rogów:

- dziewięcił popłocholistny
- len złocisty
- żmijowiec czerwony
- ostrożeń panoński
- miłek wiosenny
- oman szorstki
- zawilec wielkokwiatowy
- wisienka karłowata
- ożota zwyczajna

Naturalną roślinnością na obszarach wierzchwinowych stanowią grądy lipowo – dębowo – gradowe. W obrębie doliny Wolicy łągi jesionowo – olszowe. Z gatunków fauny występuje suseł perełkowany w miejscowości Grabowiec Góra „Wygon Grabowiecki”, który został uznany za węzeł ekologiczny.

2.2. Ogólna charakterystyka sfery społecznej

2.2.1. Demografia

Stan ludności zameldowanej w gminie Grabowiec na **koniec 2007 roku wynosił 4668 mieszkańców gminy Grabowiec**, liczba mężczyzn wynosiła 2313, a kobiet 2355, mieszkańcy w wieku przedprodukcyjnym, stanowią 56,4 % osoby w wieku produkcyjnym i 23,2 % osoby w wieku poprodukcyjnym i ta liczba stale się zwiększa. Średnia liczba mieszkańców dla jednej miejscowości wynosi około 200 osób, najwięcej mieszkańców przypada na Grabowiec, najmniej na Szczelatyn. Mieszkańcy gminy

w wieku aktywności zawodowej utrzymują się głównie z pracy, około 97 % utrzymuje się z rolnictwa. Należy również zauważyć, że przyrost naturalny na terenie gminy jest ujemny i wynosi – 2,1 (w 2006 roku urodziło się 58 dzieci) , a zmarło 71 osób co stanowi wskaźnik 14,5.

Gęstość zaludnienia na 1 km² w gminie Grabowiec na tle kraju oraz województwa lubelskiego.

Obszar	Liczba mieszkańców na 1 km ²
Polska	122
Województwo lubelskie	87
Gminy wiejskie województwa lubelskiego	49
Gmina Grabowiec	36

Źródło; Opracowanie własne

Jak wynika z powyższego zestawienia Gminę Grabowiec zakwalifikować należy do gmin wiejskich o niskiej gęstości zaludnienia w województwie, w którym wskaźnik ten wynosi 49 osób na 1 km².

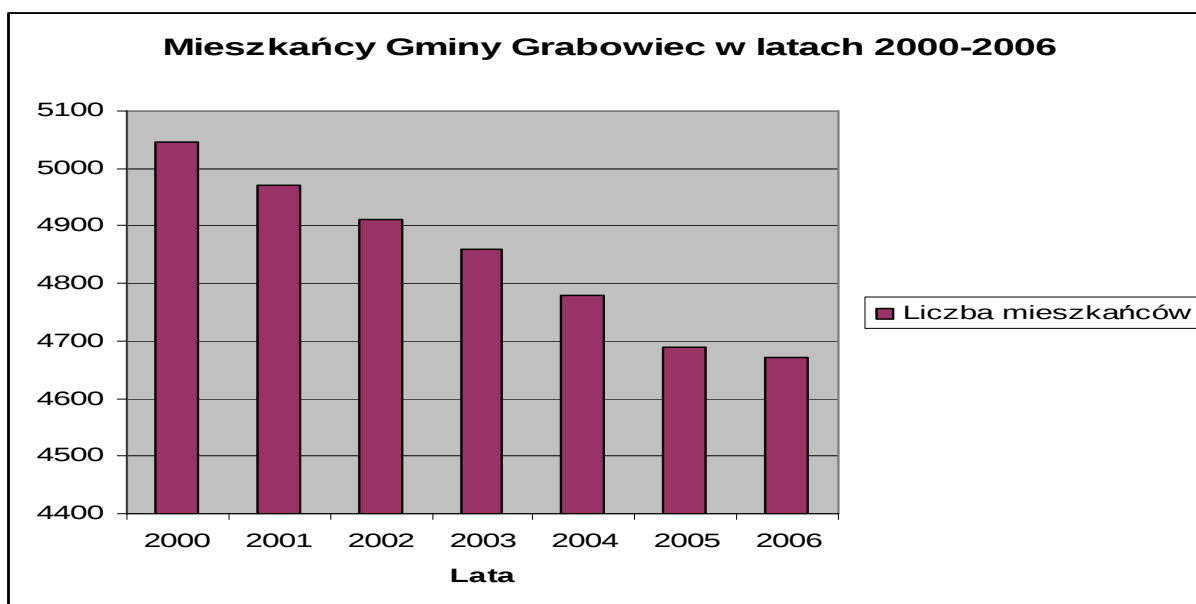
Gęstość zaludnienia jest bardzo niska (36 osoby/km²) biorąc pod uwagę średnią dla powiatu (59,57 osób/km²). Jest ona natomiast zasadniczo niższa niż średnia województwa (86,74 osób/km²). Dodać należy, że województwo należy do bardzo słabo zaludnionych regionów Polski, dla której średnia gęstość zaludnienia wynosi 121,9 osoby/km².

Ludność zamieszkała w gminie

Dynamika zmian liczby ludności

Lata	Liczba ludności	% w skali do roku poprzedniego*
2000	5045	100
2001	4972	98,6
2002	4912	97,36
2003	4859	96,31
2004	4779	94,73
2005	4690	92,96
2006	4671	92,59

*rok poprzedni = 100%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Liczba mieszkańców w 24 sołectwach Gminy Grabowiec jest zróżnicowana co przedstawia poniższa Tabela.

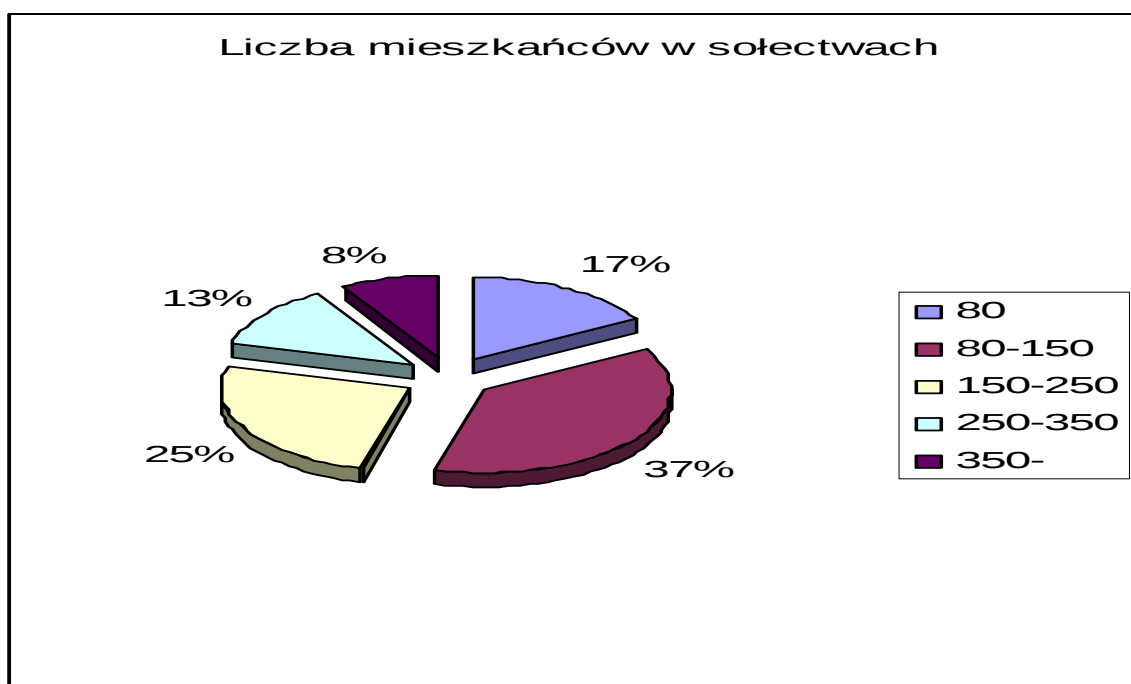
Liczba ludności miejscowości w gminie Grabowiec (stan na 2007-12-31) ¹

ilość	Miejscowość/ulica
316	Bereść
96	Bronisławka
142	Cieszyn
128	Czechówka
72	Dańczypol
126	Grabowczyk
51	Grabowiec 700-Lecia
48	Grabowiec Cmentarna
4	Grabowiec Górna
19	Grabowiec Hrubieszowska
20	Grabowiec Jatkowa
20	Grabowiec Kościelna
35	Grabowiec Kozia
35	Grabowiec Krynoczki
24	Grabowiec Parkowa

¹ Dane Gminy

5	Grabowiec Partyzantów
6	Grabowiec Rynek
28	Grabowiec Rieczna
222	Grabowiec Skierbieszowska
65	Grabowiec Wesoła
292	Grabowiec Wojsławska
25	Grabowiec Wspólna
35	Grabowiec Zielona
934	Razem: Grabowiec
563	Grabowiec-Góra
61	Henrykówka
107	Hołużne
187	Majdan Tuczępski
220	Ornatowice
40	Ornatowice-Kolonia
223	Rogów
94	Siedlisko
88	Skibice
191	Skomorochy Duże
219	Skomorochy Małe
15	Szczelatyn
273	Szystowice
312	Tuczępy
156	Wolica Uchańska
105	Wólka Tuczępska
106	Żurawłów
RAZEM: 4774	

Źródło: Urząd Gminy Grabowiec

Źródło: Urząd Gminy Grabowiec

Ludność gminy pod względem płci

W charakterystyce warunków demograficznych uwzględniono również strukturę ludności względem płci. Określa ją procentowy udział mężczyzn i kobiet w ogólnej liczbie mieszkańców. W 2007 roku na ogólną liczbę **4668 mieszkańców zameldowanych** w gminie Grabowiec, liczba mężczyzn wynosiła 2313, a kobiet 2355, zaś **faktycznie zamieszkałych** w gminie Grabowiec jest ogółem **4 602 osoba**, w tym 2 283 stanowią mężczyźni i 2319 kobiet.²

Ludność wg miejsca zameldowania i płci		
ogółem		
stałe miejsce zameldowania		
stan na 30 VI 2007		
ogółem	osoba	4 668
mężczyźni	osoba	2 313
kobiety	osoba	2 355

Źródło: www.stat.gov.pl

² Dane GUS www.stat.gov.pl

Wiek oraz zdolność produkcyjna ludności gminy

Liczbę ludności gminy Grabowiec w poszczególnych przedziałach wiekowych oraz procentowy udział tych grup w jej ogólnej liczbie, przedstawia poniższa Tabela.

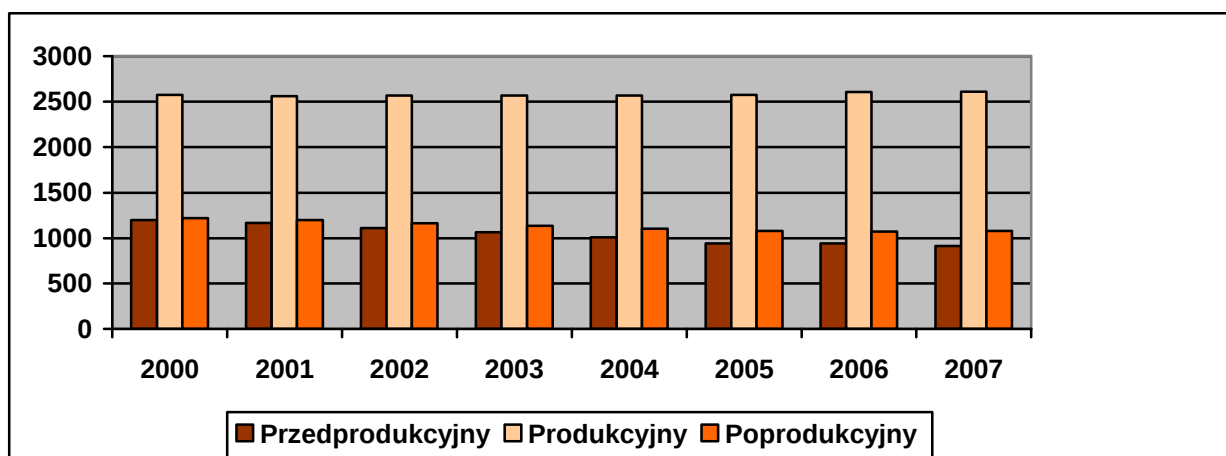
Liczba ludności w przedziałach wiekowych w gminie Grabowiec.

Ludność wg grup wieku i płci		
ogółem	osoba	4 602 ³
0-10		
ogółem	osoba	422
10-19		
ogółem	osoba	620
20-29		
ogółem	osoba	651
30-39		
ogółem	osoba	512
40-59		
ogółem	osoba	575
50-59		
ogółem	osoba	614
60-69		
ogółem	osoba	467
70 i więcej		
ogółem	osoba	1482

Źródło: Główny Urząd Statystyczny www.stat.gov.pl

Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym, poprodukcyjnym w latach 2000-2007

³ faktyczne miejsce zamieszkania, stan na 31 XII 2007

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Bardzo ważny z punktu widzenia możliwości rozwojowych gminy, jest udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym oraz poprodukcyjnym w stosunku do ludności ogółem. Wielkości te są ważnym wyznacznikiem perspektywiczności rozwoju gminy, a szczególnie dotyczy to udziału ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Duży lub zwiększający się poziom ludności w wieku poprodukcyjnym, przypadający na ludność produkcyjną, może w przyszłości zachwiać zdolnością gminy do dalszego jej wzrostu i rozwoju.

Liczba i struktura ludności wg zdolności produkcyjnych – Gmina Grabowiec oraz województwo lubelskie oraz gminy wiejskie, rok 2007.

Wiek wg zdolności produkcyjnych	Województwo Ogółem	Powiat Zamojski	Gmina Grabowiec
	Liczba	Liczba	Liczba
Przedprodukcyjny (17 lat i mniej)	443 768	23 476	915
Produkcyjny	1 356 474	65 217	2 608
Poprodukcyjny	365 971	21 174	1 079
OGÓŁEM	2 166 213	109 867	4 602⁴

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Z powyższej przedstawionych danych można wyczytać wyraźne trendy demograficzne występujące w gminie. Po pierwsze jest wyraźna przewaga populacji

⁴ faktyczne miejsce zamieszkania, stan na 31 XII 2007

w wieku produkcyjnym, równocześnie mniejszy jest udział zarówno młodzieży jak i osób starszych. O ile w przypadku młodzieży i ludności w wieku produkcyjnym podobne trendy obserwujemy powszechnie w gminach wiejskich całej Polski, o tyle udział seniorów w populacji gminy jest bardzo wysoki. Może to wynikać nie tylko z mniejszego udziału pozostałych grup ale także z wysokiej zdrowotności populacji i wysokiej przeciętnej długości życia. Należy zauważyć, że o ile starzenie się populacji w skali kraju jest na ogół słusznie postrzegane jako przyczyna przyszłych problemów ekonomicznych, o tyle w wypadku gminy wysoki udział emerytur może być odczytywany jako atut (emerytury zasilają zasobność społeczności lokalnej). Gmina Grabowiec posiada ten potencjalny atut.

Przyrost naturalny

Liczba urodzeń na terenie gminy Grabowiec ulega systematycznemu spadkowi. Przyrost naturalny w 2006 roku na 1000 mieszkańców wyniósł -2,1, natomiast saldo migracji na 1000 mieszkańców wynosiło - 9.

Należy podkreślić, iż ujemne saldo migracji w latach poprzednich, ostatnio jeszcze bardziej się pogłębiło (więcej ludzi wyjeżdża z gminy niż się w niej osiedla) i jest to być może początek trwałej niepomysłnej tendencji. Dokładniejsza analiza i porównywanie z danymi o wykształceniu, pozwalają zidentyfikować bardzo istotne niepokojące zjawisko, które w wymiarze ilościowym może ująć uwagę. Znaczną część osób emigrujących stanowi wykształcona młodzież. Ma to zapewne związek z trwałym wiązaniem losów zawodowych i osobistych z miastem, gdzie zdobywało się wykształcenie.

Przyjmując utrzymanie się istniejących tendencji demograficznych przypuszcza się, że liczba ludności w przyszłości spadnie, na co wskazuje przedstawiony poniżej ujemny przyrost naturalny.

Struktura przyrostu naturalnego w latach 2001 – 2006.

Urodzenia żywe	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ogółem	48	33	54	38	31	58
mężczyźni	25	16	24	16	17	28
kobiety	23	17	30	22	14	30
Zgony ogółem	2001	2002	2003	2004	2005	2006

ogółem	74	72	73	79	76	68
mężczyźni	43	39	41	48	45	31
kobiety	31	33	32	31	31	37
Przyrost naturalny	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ogółem	-26	-39	-19	-41	-45	-10
mężczyźni	-18	-23	-17	-32	-28	-3
kobiety	-8	-16	-2	-9	-17	-7

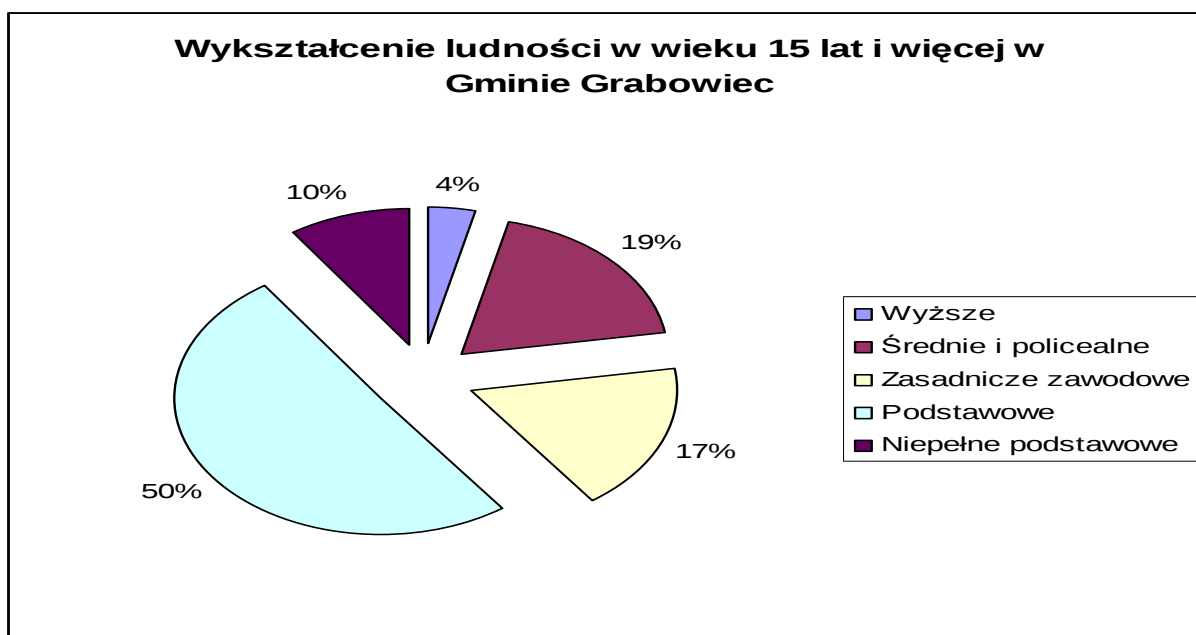
Źródło: Główny Urząd Statystyczny

2.2.2. Wykształcenie

W dobie wielkich przemian duże znaczenie ma obecnie wiedza – wykształcenie. Poziom wykształcenia mieszkańców gminy przedstawia się następująco:

Stopień wykształcenia w Gminie Grabowiec

Ogółem (osoby w wieku lat 15 i więcej)	Gmina Grabowiec (na 1000 mieszkańców)	Polska (na 1000 mieszkańców)
Wykształcenie:		
Wyższe	3,6	10,08
Średnie i policealne	18,92	32,12
Zasadnicze zawodowe	17,36	23,72
Podstawowe	50,54	30,37
Niepełne podstawowe	9,58	3,71

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002

Porównanie poziomu wykształcenia mieszkańców gminy Grabowiec z ludnością zamieszkałą na obszarach wiejskich w Polsce nie wypada korzystnie. Osób zamieszkałych na terenie gminy z wykształceniem wyższym i średnim jest prawie o połowę mniej niż w skali krajowej.

2.2.3. Rynek pracy

Omawiając rynek pracy bardzo często skupiamy się wyłącznie na wskaźnikach bezrobocia. Tymczasem rynku pracy na terenach wiejskich nie da się trafnie opisać wskaźnikami bezrobocia. Przeciętnie w Polsce odsetek pracujących w grupie ludności w wieku poprodukcyjnym wynosi nieco ponad 40 %, ale składa się na to blisko 54% w miastach i 18 % na wsiach.

Inaczej mówiąc: na terenach wiejskich na każdych 10 ludzi w wieku produkcyjnym niespełna dwóch pracuje. Jeśli nawet doliczymy 1 – 2 osoby reprezentujące kilkunastoprocentowe zarejestrowane bezrobocie, i tak powstaje pytanie, co dzieje się z 60 – 70 % ludności w wieku produkcyjnym, które ani nie pracują, ani nie są bezrobotne?

Wyjaśnienie jest następujące: statystyka nie obejmuje pracujących w

rolnictwie we własnych gospodarstwach i członków ich rodzin faktycznie wykonujących pracę w gospodarstwie rolnym w wymiarze co najmniej pełnego etatu. Nie uwzględnia także zajęć nie wykonywanych w ramach umowy o pracę, a więc pomija przedsiębiorców, studentów i uczniów pełnoletnich, przedstawicieli wolnych zawodów. Wreszcie w statystyce nie wykazuje się tzw. szarej strefy.

Analiza rynku pracy w Grabowcu dotyczy dwóch zagadnień rolniczego rynku pracy i pozarolniczego rynku pracy. Wynika to przede wszystkim z rolniczego charakteru gminy. Należy liczyć się z tym, że tworzenie w gminie nowych miejsc pracy pozarolniczej, skala rozwoju przedsiębiorczości, powstanie nowej infrastruktury będzie powolne. Mimo licznych ograniczeń spowodowanych głównie skromnością środków budżetu państwa, pozostają działania oddolne, które opierają się na inicjatywach lokalnych, wynikających z lepszego rozeznania lokalnych potrzeb.

Pozarolniczy rynek pracy w gminie Grabowiec zatrudnia 393 pracujących (w tym 206 kobiet), w jednostkach których liczba nie przekracza 5 osób. W województwie odsetek ten jest z natury rzeczy wyższy. Ta niewielka liczba pracujących w gminie Grabowiec poza rolnictwem świadczy o małej aktywności ekonomicznej ludności gminy i pozwala na przybliżoną ocenę charakteru gospodarczego gminy.

Największy udział w pozarolniczym rynku pracy stanowi 352 zatrudnionych w pracy najemnej poza rolnictwem. Wśród podmiotów gospodarczych w gminie dominują zakłady małe, liczące do 5 pracujących.

Zarówno gmina Grabowiec jak i województwo Lubelskie posiada dużo mniejszy niż w kraju udział pracujących w przemyśle (12,8 %, wobec 17,5 % w województwie i 29,6% w kraju). Niezadowalający jest stan i struktura pracujących w sferze usług. Wskaźnik ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosi 43,5.

Rolnictwo gminy Grabowiec od dawna charakteryzuje się dużymi nakładami pracy. W rolnictwie pracuje 87% zawodowo czynnych, wobec 53% w skali województwa lubelskiego i 26% w skali kraju. Dominacja zatrudnienia w gminie Grabowiec znajduje swoje odzwierciedlenie w znacznym przeludnieniu agrarnym – na 100 ha użytków rolnych pracuje 36 osób (w województwie lubelskim 25 osób, a w Polsce 20 osób). Liczba ta stanowi podstawę do szacowania nakładów pracy w rolnictwie, jednak ilość siły roboczej zaangażowanej w rolnictwo zależy od struktury wieku i płci tej ludności. Przybliżoną wielkość siły roboczej określa liczba osób w wieku produkcyjnym, która wynosi 2606 osób, tj. około 56% ogółu ludności. Odpowiednio 20,4 % ludności znajduje się w wieku przedprodukcyjnym 23,2% w wieku

poprodukcyjnym. Proporcje między liczbą ludności w wieku produkcyjnym a nieprodukcyjnym wyraża wskaźnik obciążenia ekonomicznego, który wynosi dla gminy Grabowiec 1,3.

Zmiany w liczbie i strukturze ludności w wieku produkcyjnym będą bezpośrednio konsekwencją wyżu demograficznego z połowy lat 80-tych. W tym stuleciu w wiek produkcyjny będą wchodzić bardzo liczne roczniki 18-latków.

W gminie Grabowiec sektor rolny i działalność gospodarcza około rolnicza ma bardzo duże znaczenie społeczno – gospodarcze. Rolnictwo jest główną gałęzią gospodarki, która ma znaczący wpływ na poziom rozwoju gminy i standard życia mieszkańców. Rolnictwo gminy Grabowiec charakteryzuje się glebami słabej jakości, niską produktywnością.

Część indywidualnych gospodarstw rolnych prowadzi działalność wyłącznie bądź głównie dla zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych rodzin związanych z tymi gospodarstwami z ogólnej liczby 1037 gospodarstw rolnych w gminie Grabowiec powyżej 1 ha.

Transformacja ustrojowo – gospodarcza zapoczątkowana na początku lat dziewięćdziesiątych pociągnęła za sobą wiele różnorodnych zmian. Przekształcenie gospodarki centralnie planowanej na zasady wolnorynkowe spowodowało przede wszystkim spadek liczby miejsc pracy związany ze zmniejszeniem zapotrzebowania na siłę roboczą, utratą dotychczasowych rynków zbytu, co doprowadziło do bankructwa wiele zakładów pracy.

Bezrobocie jako zjawisko charakterystyczne dla okresu jest poważnym problemem na obszarze gminy Grabowiec. Na terenie gminy zarejestrowano na II kwartał 2008 roku 244 bezrobotnych w tym kobiet 112.

W wieku produkcyjnym mobilnym jest 1593 osób w tym mężczyzn 851, co stanowi 53,4 % ogółu (Narodowy Spis powszechny 2002). Generalnie można powiedzieć, że bezrobotni z terenu gminy to w przeważającej części osoby o najwyższej potencjalnej wydajności psychofizycznej, a więc te, których zaangażowanie na rynku pracy powinno przynosić największe korzyści. Ponad 38,1% tj. 96 osób pozostawało bez pracy 24 miesiące. Można zatem mówić o występowaniu długotrwałego bezrobocia w skali masowej.

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Zamościu na przełomie lat 2002-2006 najwięcej bezrobotnych zarejestrowanych było w roku 2003 (339 osób). Od tego roku zauważalny jest spadek liczby osób pozostających bez pracy na terenie gminy Grabowiec. Liczba bezrobotnych w gminie zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie

Pracy w 2008 r. zmniejszyła się o 93 osób, w tym 28 kobiet w porównaniu z rokiem 2002.

Liczba bezrobotnych w gminie Grabowiec w latach 2002-2007

ROK	Bezrobotni ogółem	W tym kobiety
2002	337	140
2003	339	125
2004	295	116
2005	299	111
2006	297	115
2007	249	112
2008	244	112

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Zamościu.

Duży wpływ na stopień bezrobocia ma poziom wykształcenia osób bezrobotnych, który przedstawia się następująco, im wyższe wykształcenie posiada osoba tym większe prawdopodobieństwo, znalezienia pracy. Najmniej jest osób z wykształceniem wyższym do 27 roku w latach 2005-2007 utrzymywało się na poziomie dość zmiennym w 2005 roku było 5 osób, potem w 2006 roku wzrosło do 6 osób i w 2007 r do 8 osób. Najwięcej jest osób bezrobotnych do 25 roku w 2005 roku było 94 osób, zaś bezrobotnych do 50 roku życia było w tymże samym roku znacznie mniej bo tylko 28 osób. W tych dwóch grupach bezrobotnych można zauważyć, iż łatwiej jest znaleźć pracę osobom młodym niż starszym przekraczający 50 rok życia, świadczą o tym dane statystyczne, gdzie liczba osób bezrobotnych do 25 roku życia z roku na rok maleje, zaś wśród osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia liczba ta wzrasta.

Struktura bezrobocia wg. poziomu wykształcenia w latach 2005 – 2007 w Gminie Grabowiec .

	2005	2006	2007
Ukończyli szkołę wyższą do 27 roku	5	6	8
Bezrobotni do 25 roku	94	93	78
Bezrobotni powyżej 50 roku	28	38	31

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Zamościu. www.pup.zamosc.pl

Na stopień bezrobocia w Gminie Grabowiec duży wpływ ma czas pozostawania bez pracy. Analiza danych z 2002- 2007 roku z Powiatowego Urzędu Pracy w Zamościu ukazuje następujące tendencje bezrobocia w gminie, im dłużej osoba pozostaje bez pracy tym trudniej jej ponownie wejść na rynek pracy, znaleźć jej pracę, a jeśli osoba bezrobotna ma krótki staż bycia bezrobotnym tym szybciej ponownie wkracza na rynek osoby zatrudnionej.

Osoby bezrobotne w Gminie Grabowiec wg czasu pozostawania bez pracy.

Czasu pozostawania bez pracy	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Do 1 m-ca	16	23	19	17	19	14
Od 1 do 3 m-cy	32	47	33	38	45	32
Od 3 do 6 m-cy	41	40	35	45	48	24
Od 6 do 12 m-cy	44	34	28	36	34	37
Od 12 do 24 m-cy	67	59	52	44	54	45
Powyżej 24 m-cy	137	136	128	119	97	97

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Zamościu.

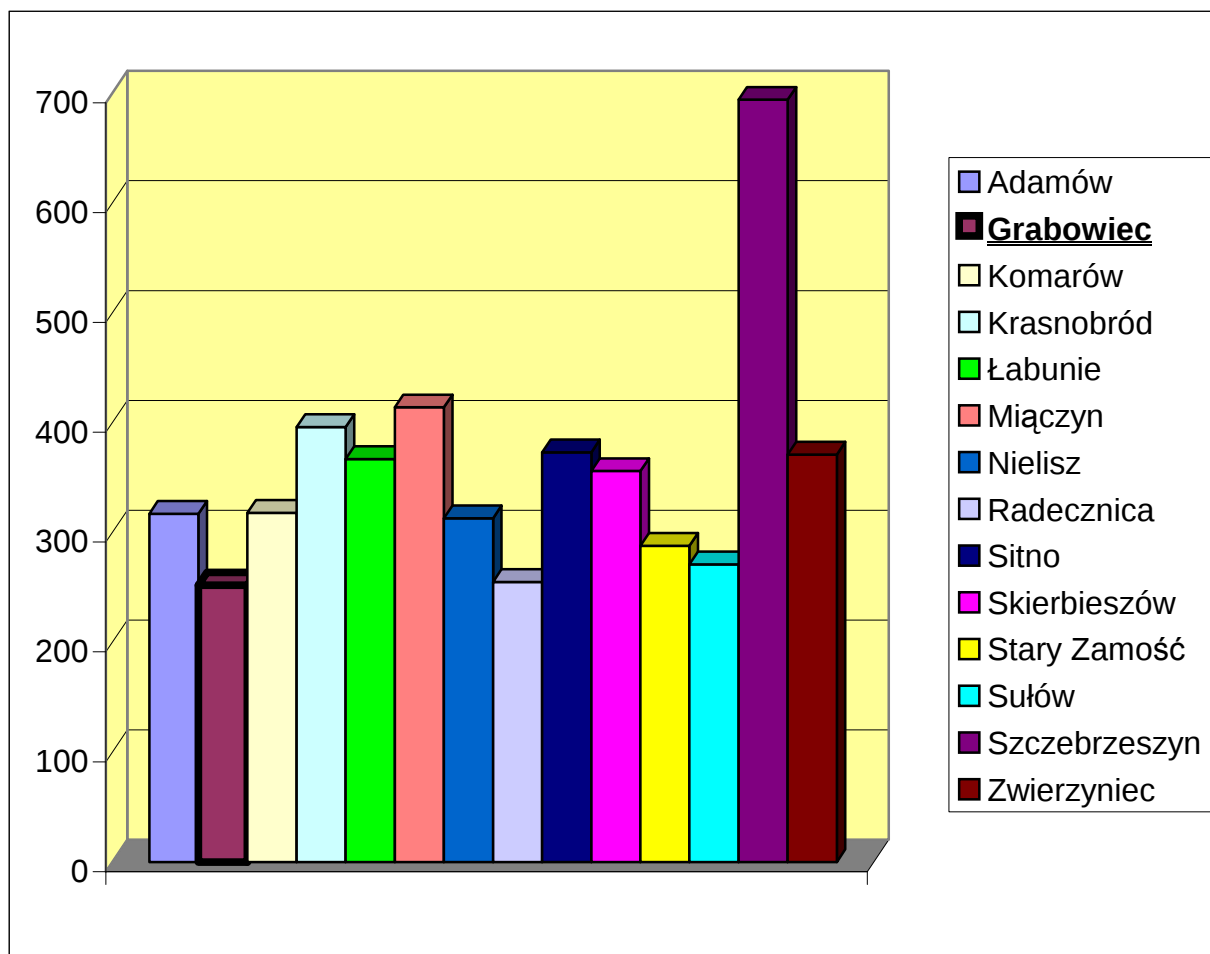
Struktura bezrobocia w miastach i gminach rejonu działania PUP Zamość na koniec II kwartału 2007 r.

L.p.	Powiat/Gmina	Liczba bezrobotnych		Bezrobotni zwolnieni z przyczyn dot. zakładu pracy	Uprawnieni do zasiłku	Długotrwale bezrobotni (pow. 24 miesięcy)
		Ogółem	Kobiety			
1.	Zamość Miasto	4 618	2 512	306	370	1 484
2.	Adamów	317	143	14	40	98
3.	Grabowiec	252	111	3	9	96
4.	Komarów-Osada	318	170	14	17	128
5.	Krasnobród	396	193	19	28	143
6.	Łabunie	367	188	12	17	126
7.	Miączyn	414	215	15	18	184

8.	Nielisz	313	151	4	17	141
9.	Radecznica	255	111	5	16	92
10.	Sitno	373	200	17	23	118
11.	Skierbieszów	356	177	7	7	156
12.	Stary Zamość	288	159	13	16	125
13.	Sułów	271	126	7	15	96
14.	Szczebrzeszyn	694	382	27	49	222
15.	Zamość	1 310	702	91	78	515
16.	Zwierzyniec	371	192	16	20	150
	Powiat zamojski	10 913	5 732	570	740	3 874
	Województwo	121668	64528	4810	9281	84652

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie

Liczba bezrobotnych w gminach powiatu zamojskiego (II kwartał 2007 r.)

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie

W gminie obserwuje się ubożenie społeczeństwa a wynika to głównie z niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, małej opłacalności produkcji rolnej. Obecnie 102 rodziny korzysta z pomocy społecznej. Należy zauważyć, że liczba rodzin spełniających kryteria systematycznie wzrosła. Pomoc dla rodzin dotkniętych problemami społecznymi polega głównie na działaniach doraźnych (świadczenia pieniężne) zmierzających do usunięcia skutku ubóstwa. Ubóstwo naszej gminy spowodowane jest zamieszkiwaniem na terenie wiejskim, uprawianiem małej powierzchni gruntów ornych, z których dochód jest niewystarczający na utrzymanie rodziny, brak jest dużych zakładów pracy.

2.3. Diagnoza stanu infrastruktury techniczno – ekonomicznej

2.3.1. Gazownictwo

Obecnie gmina Grabowiec nie posiada sieci gazowej ani urządzeń z tym związanych. Dla potrzeb gospodarstw domowych rozprowadzany jest gaz propan-butan w butlach. Przewidziana jest koncepcja dostawy gazu przewodowego relacji Zamość-gmina Miączyn, gmina Grabowiec-gmina Uchanie.

2.3.2. Energetyka i ciepłownictwo

Sieć ciepłownicza stanowiąca mienie komunalne występuje tylko na terenie osady Grabowiec. Istnieje tutaj ekologiczna kotłownia, w której nośnikiem energii jest słoma. Wydajność kotłowni wynosi - 1,1 MW - poprzednio 800 kW. Powierzchnia terenu jaki zajmuje kotłownia to około 0,5 ha. Długość sieci ciepłowniczej - 0,8 km. Powierzchnia ogrzewanych pomieszczeń - 5.145 m². Rok jej oddania do użytku - październik 1996 (zmodernizowana we wrześniu 2005 r).

Ogrzewa ona obiekty użyteczności publicznej tj.: Urząd Gminy, Bank Spółdzielczy, Zakład Komunalny, obiekty szkolne, pawilon handlowy, hydrofornia.

Uwzględniając moc kotłowni istnieje możliwość dostarczania ciepła dla potrzeb centralnego ogrzewania również dla innych odbiorców.

Mieszkańcy gminy pokrywają potrzeby ciepła z lokalnych źródeł ciepła. Na terenie gminy Grabowiec działa Gminny Zakład Komunalny, który ma siedzibę w Grabowcu przy ul. Koziej. Zajmuje się on konserwacją i rozbudową wodociągów oraz kotłowni ciepłej.

Sieć energii elektrycznej (gospodarstwa indywidualne)

380V		
indywidualne gospodarstwa rolne	gosp.rol.	957
220V		
indywidualne gospodarstwa rolne	gosp.rol.	317

Źródło; Dane gminy.

2.3.3. Wodociągi

Łączna długość czynnej sieci rozdzielczej wynosi 23,5 km, natomiast liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania wynosi 627 szt.

Liczba ludności jaka korzysta z sieci wodociągowej wynosi 1430 osób.

Wodociągi komunalne zlokalizowane są w Grabowcu Górze, który obsługuje sołectwa Grabowiec i Grabowiec Góra o łącznej długości sieci 16,7 km oraz 14,0 km przyłączy wodociągowych, oraz Wólce Tuczępskiej, który obsługuje sołectwa Tuczępy, Wólka Tuczępska, Popławy o łącznej długości sieci 4,0 km, przyłączy 3,4 km. Dodatkowe sołectwa Skibice, Ornatowice oraz Kol. Szystowice obsługiwane są przez Wodociąg Komunalny w Drogojówce gmina Trzeszczany. Zarząd nad Wodociągami sprawuje Zakład Gospodarki Komunalnej w Grabowcu. Pozostałe zapotrzebowanie na wodę jest realizowane ze studni lokalnych wierconych i kopanych. Gmina Grabowiec zwodociągowana jest w 37,14%.

Na terenie Gminy Grabowiec znajdują się dwie stacje wodociągowe w miejscowościach Grabowiec Góra i Wólka Tuczępska.

2.3.4. Kanalizacja, oczyszczanie ścieków, gospodarka odpadami

Bardzo ważnym zagadnieniem w gminie Grabowiec jest również problem utylizacji ścieków. Na obszarze gminy aktualnie brak zorganizowanego systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków. Występuje jedynie 7 małych przydomowych oczyszczalni w miejscowości Grabowiec, Grabowiec Góra, Dańczypól i 4 na Wolicy Uchańskiej. Ścieki gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych i wywożone do gminnej oczyszczalni w Skierbieszowie.

Przewiduje się wybudowanie oczyszczalni ścieków w m. Grabowiec, do której w II etapie kierowane będą również ścieki z m. Grabowiec Góra i z osady Bronisławka. Ponadto do oczyszczalni dowożone będą ścieki z sąsiednich wsi nie posiadających kanalizacji. Siecią kanalizacji sanitarnej w I etapie objęta zostanie miejscowość Grabowiec. W II etapie przewiduje się skanalizowanie m. Grabowiec Góra i osady Bronisławka. Wariantowaniu poddano lokalizację oczyszczalni ścieków.

Lokalizacja oczyszczalni ścieków przewiduje w dolinie, na łąkach po południowo-zachodniej stronie Grabowca lub też w alternatywnym wariantcie

lokalizacji oczyszczalni ścieków przewiduje się umiejscowienie na łąkach po wschodniej stronie Grabowca. W obu przypadkach odbiornikiem ścieków oczyszczonych będzie rz. Kalinówka. Warunki gruntowo-wodne są dla obu lokalizacji oczyszczalni podobne, tj. pod warstwą gleby występują grunty organiczne (próchnicze, namuły, torfy) o miąższości około 3 - 4m, poniżej występują pyły twardoplastyczne. Woda gruntowa występuje na głębokości ok. 1 m. Niezależnie od wariantowania lokalizacji oczyszczalni istnieje możliwość wariantowania systemów kanalizacyjnych.

Ogólnie należy stwierdzić, że stan sanitarny gminy jest niezadowalający, powstają ścieki sanitarne, które niejednokrotnie nie oczyszczane odprowadzane są do rowów melioracyjnych i cieków wodnych. Przewiduje się opracowanie koncepcji na oczyszczalnię ścieków w Grabowcu a następnie opracowanie dokumentacji na rozpoczęcie budowy w latach 2008-2010. Równocześnie planuje się budowę oczyszczalni przydomowych .

System gromadzenia i deponowania odpadów odbywa się na składowisku w Grabowcu. Powierzchnia całkowita wynosi 1,70ha w tym I etap 0,56ha o pojemności 5670m³. Składowisko zrealizowane zostało zgodnie z zasadami, wymogami ochrony środowiska i inspekcji sanitarnej. Zakłada się utrzymanie istniejącego obiektu na okres eksploatacji do 2010 roku. Kubatura niecki o pojemności 9232,0 m³ jest obecnie wypełniona w około 50%. Składowisko jest prowadzone przez Zakład Gospodarki Komunalnej w Grabowcu.

2.3.5. Komunikacja

Układ komunikacyjny gminy tworzą drogi o znaczeniu powiatowym i gminnym. Drogi gminne liczą ok. 44 km, w tym o nawierzchni utwardzonej 9,4 km, pozostałe to drogi gruntowe. Łączna długość dróg powiatowych na obszarze gminy wynosi 70 km, w tym o nawierzchni utwardzonej 58 km.

Połączenie obszaru gminy z siedzibą powiatu oraz sąsiednimi gminami zapewniają n/w drogi powiatowe :

- Skierbieszów – Grabowiec – Hrubieszów Nr 2230L dl. 15,6 km o nawierzchni utwardzonej,
- Grabowiec – Uchanie Nr 2233L dl. 7,2 km o nawierzchni utwardzonej,
- Wojsławice – Grabowiec Nr 0839L dl. 8,2 km o nawierzchni utwardzonej,

- Czechówka – Hołużno – Ornatowice Nr 2232L dl. 5,9 km w tym 3,2 km o nawierzchni utwardzonej i 2,7 km o nawierzchni gruntowej,
- Skierbieszów – Tuczępy Nr 2228L dl. 4,5 km w tym: 3,0 km o nawierzchni utwardzonej 1,5 km o nawierzchni gruntowej,
- Tuczępy – Szczelatyn Nr 2231L dl. 8,2 km o nawierzchni utwardzonej,
- Szczelatyn – Rogów Nr 2239L dl. 2,8 km o nawierzchni utwardzonej,
- Wolica Uchańska – Majdan Żukowiecki Nr 2241L dl. 3,5 km o nawierzchni gruntowej,
- Grabowiec – Miączyn Nr 2238L dl. 4,2 km o nawierzchni bitumicznej,
- Grabowiec Góra – Horyszów Nr 2237L dl. 4,2 km
- Szystowice – Ostrówek Nr 2235L dl. 4,1 km w tym 1,0 km o nawierzchni utwardzonej i 2,2 km o nawierzchni gruntowej,
- Ornatowice – Skibie Nr 2234L dl. 3,0 km o nawierzchni bitumicznej.

Sieć uzupełniającą tworzą drogi gminne. Do dróg gminnych zalicza się drogi o znaczeniu lokalnym nie zaliczone do innych kategorii, stanowiące uzupełniającą sieć dróg służących miejscowym potrzebom z wyłączeniem dróg wewnętrznych.

Sieć tę tworzą drogi:

- Nr 48 13 001 - relacji od drogi powiatowej 48 304 - Żurawłów do drogi powiatowej 48 303 - długość drogi 1,5 km, w tym o nawierzchni utwardzonej 0,7 km.
- Nr 48 13 002 - relacji od drogi powiatowej 48 319 - Kol. Szystowice - Henrykówka - do drogi powiatowej 48 200 - długość odcinka 2,55 km, o nawierzchni utwardzonej.
- Nr 48 13 003 - relacji od drogi powiatowej 48 303 - Kol. Cieszyn - długość drogi 1,5 km - nieutwardzona.
- Nr 48 13 004 - relacji od drogi powiatowej 48 308 - Czechówka - Hołużno - długość drogi 2,2 km - nieutwardzona.
- Nr 48 13 005 - relacji od drogi powiatowej 48 301 - Ostków - do drogi powiatowej 48 308 - długość drogi 2,7 km.
- Nr 48 13 006 - relacji od drogi powiatowej 48 201 - Majdan Tuczępski - do drogi powiatowej 48 302 - długość drogi 2,30 km.
- Nr 48 13 007 - relacji od drogi powiatowej 48 301 do drogi gminnej 48 13 004 - długość drogi 2,3 km.
- Nr 48 13 008 - relacji od drogi powiatowej 48 301 - Grabowczyk - Kol. Ornatowice - do drogi gminnej 48 13 007 - długość drogi 3,2 km.
- Nr 48 13 009 - relacji Dańczypól - Kol. Szystowice - długość drogi 1,8 km.

- Nr 48 13 010 - relacji od drogi powiatowej 48 200 - Grabowiec - Siedlisko - do drogi gminnej 48 13 013 - długość drogi 1,2 km.
- Nr 48 13 013 - relacji droga gminna 48 13 010 - Siedlisko - do drogi powiatowej 48 200 - długość drogi 2,0 km.
- Nr 48 13 014 - relacji Szeroka - do drogi gminnej 48 319 - długość drogi 0,85 km.
- Nr 48 13 015 - relacji droga powiatowa 48 306 - Kol. Rogów - droga powiatowa 48 304 - Żurawica - długość drogi 3,95 km.
- Nr 48 13 016 - relacji droga gminna 48 13 003 - Kol. Cieszyn - długość drogi 0,5 km.
- Nr 48 13 017 - relacji droga gminna 48 13 003 - Kol. Cieszyn, przez wieś, długość drogi 0,6 km.
- Nr 48 13 018 - relacji droga powiatowa 48 306 - Rogów - długość drogi 0,3 km.
- Nr 48 13 019 - relacji droga powiatowa 48 200 - Bronisławka - długość drogi 1,3 km - o nawierzchni utwardzonej.
- Nr 48 13 020 - relacji droga gminna 48 13 002 - przez wieś Henrykówka - długość drogi 0,25 km.
- Nr 48 13 021 - relacji droga powiatowa 48 201 - Majdan Tuczepski - długość drogi 2,0 km o nawierzchni utwardzonej.
- Nr 48 13 022 - relacji droga powiatowa 48 301 - ul. Wesoła - długość drogi 0,4 km o nawierzchni utwardzonej.
- Nr 48 13 023 - relacji droga powiatowa 48 200 - ul. Krynoczki - długość drogi 0,42 km o nawierzchni utwardzonej.
- Nr 48 13 024 - relacji droga powiatowa 48 200 - ul. Zielona - długość drogi 0,28 km o nawierzchni utwardzonej.
- Nr 48 13 025 - relacji droga powiatowa 48 200 - Góra Grabowiec przez wieś - długość drogi 0,4 km.
- Nr 48 13 026 - relacji droga powiatowa 48 306 - Góra Grabowiec - długość drogi 0,2 km o nawierzchni utwardzonej.
- Nr 48 13 027 - relacji Skomorochy - droga gminna 48 13 029 - długość drogi 0,4 km.
- Nr 48 13 029 - relacji droga powiatowa 48 302 - Skomorochy wieś - długość drogi 0,3 km.
- Nr 48 13 030 - relacji droga powiatowa 48 302 - Skomorochy Małe - przez wieś - długość drogi 0,87 km.
- Nr 48 13 031 - relacji Skomorochy Małe przez wieś do drogi gminnej 48 13 030 - długość drogi 0,6 km.

- Nr 48 13 032 - relacji droga powiatowa 48 200 - ul. Wojsławska - długość drogi 0,8 km - utwardzona.
- Nr 48 13 033 - Grabowiec ul. Kościelna - długość drogi 0,2 km utwardzona.
- Nr 48 13 034 - Grabowiec ul. Skierbieszowska - długość drogi 0,4 km utwardzona.
- Nr 48 13 035 - relacji Góra Grabowiec przez wieś - do drogi powiatowej 48 200 - długość drogi 0,2 km utwardzona.
- Nr 48 13 036 - relacji Góra Grabowiec przez wieś do drogi gminnej 48 13 035 - długość drogi 0,1 km.
- Nr 48 13 037 - relacji droga gminna 48 310 - Kol. Szystowice - długość drogi 1,0 km.

Należy wspomnieć, że gmina Grabowiec posiada jeden z najgorszych wskaźników stanu dróg powiatowych i gminnych. Występuje wiele ubytków i kolein, większość dróg szczególnie gminnych jest nieutwardzonych. Nieodpowiednia jest ich nośność, szerokość, brak chodników, parkingów szczególnie przy ważniejszych drogach powiatowych. Na terenie gminy nie ma połączenia kolejowego.

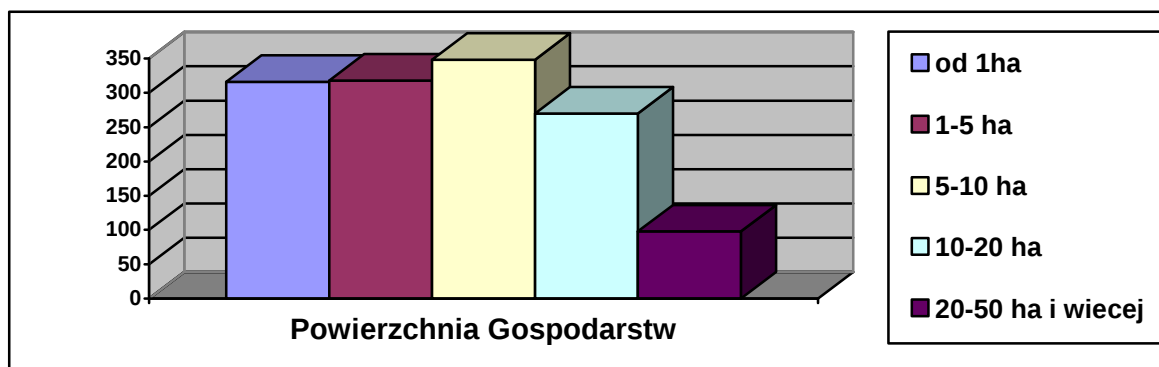
2.4. Diagnoza sfery gospodarczej

2.4.1. Rolnictwo

Struktura gospodarcza gminy jest zdecydowanie monofunkcyjna zdominowana przez rolnictwo, z którym związane jest ponad 90 % ogółu pracujących. Podstawą działalności rolniczej, które pod względem wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej kwalifikują gminę na 8 miejscu na zamojszczyźnie. Gmina znajduje się w rejonie glebowo - rolniczym Działy Grabowieckie. W zachodniej części gminy przeważają gleby płowe w kompleksie z brunatnymi wytworzone z lessów. Natomiast w części wschodniej od linii rzeki Kalinówka i dopływ spod Czartorii wykształciły się gleby brunatne w kompleksie z płowymi wytworzone z lessów. Gleby klas od I do IIIa zajmują 81,1 % ogółu gruntów ornych. Gleby brunatnoziemne (brunatne i płowe) bonitowane są bardzo wysoko, przy czym wyżej bonituje się gleby brunatne niż płowe, oraz coraz niżej gleby w miarę intensywności zmywania. Zarówno gleby brunatne jak i płowe podatne są na erozję wodną powierzchniową. Już przy spadkach terenu 6 %

zaznacza się znaczny spadek zawartości próchnicy. W związku z występowaniem dużych spadków kl. I stanowi zaledwie 6,3 %, kl. II - 29,3 %, natomiast największy udział mają gleby kl. IIIa - 45,5 %. Dno doliny Wolicy i Kalinówki, to gleby hydrogeniczne glejowe, mułowe i murszowe. Dominują gleby bardzo dobre i dobre - czarnoziemy i gleby brunatne, należące do najbardziej urodzajnych w kraju. Część gleb podlega procesom erozyjnym, co obniża ich produktywność. Największe powierzchnie gruntów ornych o najwyższych klasach bonitacyjnych od I do II posiadają wsie: Grabowiec, Grabowiec Góra, Henrykówka, Rogów. Struktura użytkowania ziemi wskazuje na wybitnie rolniczy charakter gminy. Użytki rolne zajmują 85 % powierzchni ogólnej gminy. W strukturze użytków rolnych dominują grunty orne 86 %, sady zajmują 1 %, łąki 11 %, pastwiska 2 %. Niestety poziom produkcji rolnej nie odzwierciedla panujących warunków glebowo – klimatycznych. Spowodowane to jest brakiem organizacji rynku rolnego. Znaczny udział terenów zielonych w gminie stanowi dobrą bazę do rozwoju hodowli bydła.

Struktura Wielkościowa Gospodarstw w Gminie Grabowiec

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002

Spośród gospodarstw o powierzchni powyżej 1ha użytków rolnych, aż 80% produkuje głównie na rynek a około 17% produkuje wyłącznie lub głównie na własne potrzeby, około 3% gospodarstw nie prowadzi działalności rolniczej (stałe lub czasowo).

W gminie Grabowiec sektor rolny i działalność gospodarcza okołorolnicza ma bardzo duże znaczenie społeczno-gospodarcze. Rolnictwo jest główną gałęzią gospodarki, która ma znaczący wpływ na poziom rozwoju gminy i standard życia mieszkańców.

Rolnictwo gminy Grabowiec charakteryzuje się bardzo niskim stopniem towarowości produkcji rolniczej.

Znaczna część indywidualnych gospodarstw rolnych prowadzi działalność wyłącznie lub głównie dla zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych rodzin związanych z tymi gospodarstwami.

Spośród gospodarstw o powierzchni powyżej 1ha użytków rolnych, aż 80% produkuje głównie na rynek a około 17% produkuje wyłącznie lub głównie na własne potrzeby, około 3% gospodarstw nie prowadzi działalności rolniczej (stale lub czasowo).

Niewielkie gospodarstwa, mało dochodowa struktura produkcji, oraz podeszły wiek ludności, powodują iż dla znacznej części rolników ich gospodarstwo nie stanowi głównego źródła utrzymania.

Struktura obszarowa gospodarstw rolnych w gminie Grabowiec przedstawia się następująco:

Struktura obszarowa gospodarstw indywidualnych

Grupy obszarowe użytków rol. w ha.	GMINA GRABOWIEC			
	Powierzchnia	Użytków rol.	Liczba	gospodarstw
	ha	%	szt.	%
do 1 ha	134	1,29	316	23,41
1 – 5	902	8,7	318	23,55
5 – 10	2542	24,51	348	25,77
10 – 20	3717	35,84	270	15,04
20 – 50 i więcej	3077	29,66	98	4,27
RAZEM	10372	100	1350	100

Źródło: Powszechny Spis rolny 2002

Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego w gminie Grabowiec wynosi ok. 6,5 ha, w województwie lubelskim wynosi 6,1 ha, natomiast w Polsce – 7,0 ha.

Struktura użytkowania gruntów w gminie

W strukturze użytkowania ziemi jak przedstawia powyższa Tabela największą powierzchnię zajmują użytki rolne, które w ogólnej powierzchni gminy stanowią

84,90%, (województwa 62,9% a kraju 54%). Lasy zajmują 10,1% ogółu powierzchni, a pozostałe grunty 5%. Wśród użytków rolnych dominują grunty orne, które stanowią 72,9% powierzchni, w województwie 50%, w kraju 41,78%, trwałe użytki zielone zajmują 10,9%, województwo 16,9%, kraj 22,1% oraz sady, które zajmują 1,15%.

Na terenie Gminy Grabowiec dominują gleby dobre. Gmina posiada gleby o najwyższych klasach bonitacyjnych. Klasy I – III – najbardziej urodzajnych w kraju, zajmują 81 % użytków rolnych i 69 % ogólnej powierzchni .

Większość gospodarstw indywidualnych ma grunty w tzw. szachownicy, przeciętnie w 6 działkach. Odległość działek od gospodarstwa jest zróżnicowana i wynosi od 0.5km do 3 km.

W gminie Grabowiec sektor rolny i działalność gospodarcza około rolnicza ma bardzo duże znaczenie społeczno-gospodarcze. Rolnictwo jest główną gałęzią gospodarki, która ma znaczący wpływ na poziom rozwoju gminy i standard życia mieszkańców. Rolnictwo gminy Grabowiec charakteryzuje się bardzo niskim stopniem towarowości produkcji rolniczej.

Znaczna część indywidualnych gospodarstw rolnych prowadzi działalność wyłącznie bądź głównie dla zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych rodzin związanych z tymi gospodarstwami. Z ogólnej liczby 1037 gospodarstw rolnych /pow. 1 ha/ w gminie, wiele jest takich, które produkują wyłącznie na własne potrzeby, bądź głównie na własne potrzeby.

W gminie znajduje się 1352 gospodarstw indywidualnych, w tym 316 do 1 ha. Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się spadek ilości gospodarstw rolnych. Jednocześnie należy zauważyć, że wiodącym kierunkiem jest produkcja roślinna w której dominują zboża, a z nich głównie pszenica oraz rośliny przemysłowe (głównie uprawa buraka cukrowego). Wyposażenie indywidualnych gospodarstw rolnych w sprzęt rolniczy w ostatnich latach poprawia się, szczególnie w większych gospodarstwach.

Produkcja roślinna

Znaczący odsetek gospodarstw rolnych prowadzi produkcję wielokierunkową, bez wyraźnie określonej specjalności. Sytuacja ta nie sprzyja unowocześnianiu produkcji, warunkującej obniżkę kosztów i poprawę jakości. W konsekwencji powoduje to niską konkurencyjność gospodarstw.

W zdecydowanej większości gospodarstw uprawia się zboża i rośliny przemysłowe oraz prowadzi chów zwierząt gospodarskich.

Strukturę gospodarstw według kierunków produkcji przedstawia się następująco:

Powierzchnia upraw w gospodarstwach rolnych hektarach wg. Powszechnego Spisu Rolnego 2002

Rok	1996	%	2002	%
Ogółem	8112	100	8749	100
Zboża podstawowe	5205	64,16	5838	66,73
Pszenica	3952	48,72	4620	52,81
Żyto	171	2,11	73	0,83
Pszenżyto	34	0,42	114	1,3
Owies	140	1,73	110	1,26
Jęczmień	908	11,19	921	10,53
Mieszanki	815	10,05	587	6,71
Ziemniaki	677	8,35	398	4,55
Buraki cukrowe	994	12,25	704	8,05
Rzepak	264	3,25	932	10,65
Pozostałe	157	1,93	290	3,31

Źródło: Powszechny Spis rolny 2002

Bardzo wysoki udział gospodarstw małych do 5 ha (aż 25 % ogółu gospodarstw) nie daje szansy rozwojowi rolnictwa towarowego.

Dominującą grupą upraw są zboża, których udział w ogólnej powierzchni zasiewów wynosi 73,44 % (w woj. 82,6%, Polska 82,5 %).

Wśród tej grupy roślin poważną pozycję zajmuje pszenica– około 52% powierzchni upraw. Następne są: jęczmień i rzepak – ok. 10% upraw. Na terenie gminy na dużą skalę uprawia się także buraki cukrowe ok. 8%.

Stosunkowo dobre gleby mogą w przyszłości stać się podstawą do produkcji na dużą skalę owoców i warzyw.

Produkcja zwierzęca

Podstawowymi gałęziami produkcji zwierzęcej na terenie gminy Grabowiec jest bydło i trzoda chlewna. Determinuje to posiadana baza paszowa. W strukturze

użytków rolnych ok. 11% stanowią łąki i pastwiska, a w strukturze zasiewów pewną pozycję stanowi uprawa zbóż pastewnych (owies, pszenżyto, mieszanki) i ziemniaki.

Udział produkcji zwierzęcej w ciągu ostatnich lat uległ wielkim przemianom zarówno pod względem wielkości jak i struktury hodowli. Niemal o połowę zmniejszyła się hodowla owiec, znacznie (o ponad 64%) obniżyło się pogłowie koni.

Hodowla zwierząt gospodarskich oraz ich struktura gatunkowa nie zawsze wykazuje związki z naturalnymi warunkami przyrodniczymi i strukturą zasiewów.

Ilość zwierząt gospodarskich w danym w poszczególnych latach w sztukach:

Zwierzęta gospodarskie			% zmiany w stosunku do poprzedniego okresu referencyjnego
	1996	2002	
Bydło ogółem	3966	3454	-12,91
w tym krowy	1584	1593	0,57
Trzoda chlewna	5380	3963	-26,34
W tym lochy	376	412	9,57
Owce	233	105	-54,93
Konie	371	132	-64,42

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2002

W roku 2002 przeciętnie w gospodarstwie występowały 3 sztuki trzody chlewnej oraz 2 sztuki bydła. Z reguły chów w/w zwierząt ma charakter tradycyjny i ekstensywny.

Organizacja obrotu towarami rolnymi

System dystrybucji płodów rolnych w gminie Grabowiec jest słabo rozwinięty, a informacja rynkowa jest niewystarczająca. Z powodu rozproszonej i rozdrobnionej produkcji, niskich kwalifikacji zawodowych producentów rolnych, braku profesjonalnych umiejętności marketingowych oraz nie istnienia grup producenckich, rolnicy nie są w stanie zapewnić dostaw towaru na rynek w wystarczającej ilości i należytej jakości i jednorodności. Dlatego też rolnicy nie mogą sprostać konkurencji na rynku.

W gminie nowoczesne struktury nie wykształciły się jeszcze. Dużą nadzieję w tym względzie należy wiązać z istniejącą giełdą rolnego rynku hurtowego w Elizówce pod Lublinem, której konsekwencją powinno być tworzenie rynku pierwotnego w gminie w postaci grup producentów rolnych i ich związków.

2.4.2. Podmioty gospodarcze działające na terenie gminy

Działalność gospodarczą na terenie Gminy Grabowiec prowadzą drobne zakłady usługowo-przetwórcze przemysłu spożywczego i budowlanego.

Ważniejsze zakłady działające na terenie gminy to:

- Gorzelnia Szystowice - zakład prywatny
- Piekarnia w Grabowcu - zakład prywatny
- Młyn elektryczny - zakład prywatny
- Skup zwierząt(razem 2) zakłady prywatne
- Skup zboża (razem 2) zakłady prywatne
- Firma "Domart" sp.jawna zatrudnia ok 20 osób- producent domów z drewna
- Firma "Roteks" zatrudnia 8 osób- przedsiębiorstwo wielobranżowe R.Tadla

Najbardziej dynamiczną sferą usług komercyjnych jest handel liczący około 30 placówek.

Działalność gospodarcza w Gminie Grabowiec

Ogółem	170
Sektor publiczny	
jednostki ogółem	14
jednostki prawa budżetowego państwowe i komunalne ogółem	12
Sektor prywatny	
jednostki ogółem	156
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	128
spółki prawa handlowego	2
spółdzielnie	2

fundacje	0
stowarzyszenia i organizacje społeczne	20

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Jednostki działające w Gminie Grabowiec wg sekcji (PKD)

Ogółem	170
sektor publiczny	14
sektor prywatny	156
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	
ogółem	7
sektor publiczny	0
sektor prywatny	7
Przetwórstwo przemysłowe	
ogółem	14
sektor publiczny	0
sektor prywatny	14
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	
ogółem	1
sektor publiczny	1
sektor prywatny	0
Budownictwo	
ogółem	10
sektor publiczny	0
sektor prywatny	10
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów	
ogółem	66
sektor publiczny	0
sektor prywatny	66
Hotele i restauracje	
ogółem	3
sektor publiczny	0
sektor prywatny	3
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	

ogółem	12
sektor publiczny	0
sektor prywatny	12
Pośrednictwo finansowe	
ogółem	9
sektor publiczny	0
sektor prywatny	9
Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	
ogółem	6
sektor publiczny	1
sektor prywatny	5
Administracja publiczna i obrona narodowa	
ogółem	18
sektor publiczny	2
sektor prywatny	16
Edukacja	
ogółem	9
sektor publiczny	8
sektor prywatny	1
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	
ogółem	5
sektor publiczny	1
sektor prywatny	4
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna	
ogółem	10
sektor publiczny	1
sektor prywatny	9

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Szansą dla gospodarstw rolnych jest rozwój turystyki kwalifikowanej pieszej, rowerowej, konnej oraz agroturystyka.

Turystyka wiejska różni się pod wieloma względami od turystyki konwencjonalnej. Agroturystyka daje możliwość osiągnięcia dużego przychodu w

gospodarstwach, również z działalności spoza rolnictwa. Możliwość pobytu na terenie czystym ekologicznie o znacznych walorach krajobrazowych winna być dużą zachętą do tej formy wypoczynku.

2.5. Stan infrastruktury społecznej

2.5.1. Oświata i wychowanie

Na terenie gminy funkcjonuje Zespół szkół im. Henryka Sienkiewicza w Grabowcu, Szkoła Podstawowa w Tuczępach, oraz Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. 8 Bydgoskiego Pułku Piechoty .

W skład Zespołu szkół im. Henryka Sienkiewicza wchodzi :

- samorządowe przedszkole
- szkoła podstawowa
- gimnazjum

Oddział przedszkolny przy Zespole

Ogółem	obiekt	liczba
oddziały (klasy, grupy)	oddział	1
dzieci	osoba	6
dzieci do lat 6 włącznie	osoba	6
dzieci 6-letnie	osoba	5
dzieci od 3 do 6 lat	osoba	6

Źródło: Dane gminy Grabowiec

Szkoła podstawowa uczy 309 uczniów . Posiada 14 oddziałów klas I – IV .

Do 8 oddziałów gimnazjum uczęszcza 191 uczniów , których łącznie edukuje 52 nauczycieli z tego :

- 18 jest nauczycielami dyplomowanymi ,
- jeden jest certyfikowanym liderem programu Intel@nauczanie ku przyszłości
- jeden jest certyfikowanym trenerem programu Intel@nauczanie ku przyszłości
- dwóch jest egzaminatorami OKE

- jeden jest liderem Edukacji Europejskiej
- jeden jest egzaminatorem ECDL
- jeden posiada licencję na prowadzenie szkolnego klubu odkrywców "Ścieżkami pamięci „
- dwóch jest autorami programów nauczania dopuszczonymi do użytku przez MENiS

Nauczyciele pracują w zespołach ;

- wychowania wczesnoszkolnego
- humanistycznym
- matematyczno – przyrodniczym

W zespole funkcjonują :

- biblioteka z czytelnią i dostępem do Internetu ,
- pracownia komputerowa z dostępem do Internetu ,
- pracownia medialna z dostępem do Internetu ,
- klasopracownia języka francuskiego , niemieckiego i polskiego ,
- klasopracownia przyrody ,
- pracownia chemiczno – fizyczna ,
- sala terapii pedagogicznej ,
- sala kultury regionalnej ,
- siłownia ,
- sala gimnastyczna ,
- sieć audio-video , satelitarna i telefoniczna ,
- radiowęzeł ,
- świetlica ,
- kuchnia ,
- gabinet pedagoga i logopedy ,
- gabinet pielęgniarstwa
- punkt Informacji Europejskiej działający w bibliotece szkolnej

Zarówno Szkoła Podstawowa jak i gimnazjum posiadają certyfikat „ Znak Jakości Interkl@sa „ przyznany na lata 2002-2003 i 2004- 2006 .

Szkoła Podstawowa w Tuczępach

- edukuje 52 uczniów, zatrudnia 9 nauczycieli w tym 5 mianowanych , jednego kontraktowanego .

Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. 8 Bydgoskiego Pułku Piechoty. W ramach Zespołu funkcjonują :

- a) Liceum Ogólnokształcące o profilu :
 - Ogólnym z rozszerzonym programem biologii , chemii , matematyki ,
 - Ogólnym z rozszerzonym programem języka angielskiego ,
 - Ogólnym z rozszerzonym programem języka niemieckiego
- b) Liceum Profilowane o kierunku :
 - Zarządzanie informacją

Stan techniczny budynków szkolnych jest dobry, wyposażony w odpowiedni sprzęt dydaktyczny, przez co zapewniają odpowiednie warunki do edukacji młodzieży. Szkoły posiadają ponadto odpowiednią infrastrukturę sportową, którą stanowi duża hala sportowa wraz z wyposażeniem sprzętu sportowego (hala do piłki ręcznej nożnej itp.). Dla uczniów z poza miejscowości w których znajduje się szkoła mają możliwość korzystania z funkcjonującego przy Zespole Szkół internat dla młodzieży.

2.5.2. Służba zdrowia i opieka społeczna

Na terenie gminy Grabowiec funkcjonuje Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej. Przychodnia w której świadczone są usługi z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej w 4 gabinetach lekarskich, gabinecie stomatologicznym, rehabilitacji i fizykoterapii, punkcie szczepień, gabinecie zabiegowym.

W Przychodni zatrudnieni są: dwóch lekarzy rodzinnych, jeden pediatra, jeden stomatolog, rehabilitantka. Ponadto Przychodnia udostępnia gabinet na odpłatne usługi okulistyczne. Dodatkowy personel medyczny to: 4 pielęgniarki środowiskowe oraz jedna położna. Personel medyczny ma do dyspozycji własny ambulans z kierowcą.

W budynku przychodni znajduje się również prywatna apteka. Z usług przychodni korzysta 4562 mieszkańców. Mieszkańcy gminy korzystają również ze specjalistycznych gabinetów lekarskich i szpitala mających swoją siedzibę w Zamościu i Hrubieszowie. W roku 2005 liczba przyjęć i porad lekarskich wyniosła 16.227.

Do najczęstszych chorób należą: choroby układu sercowo – naczyniowego w tym nadciśnienie tętnicze, choroba niedokrwienia serca i jej powikłania, choroby układu kostno – stawowego, układu oddechowego oraz cukrzyca 2 typu.

Liczba przyjęć i wizyt domowych w poszczególnych latach .

	2003 rok	2004 rok	2005 rok
Liczba przyjęć i porad lekarskich	17038	15736	16227
Liczba wizyt domowych	504	455	394

Źródło: Dane gminy Grabowiec

Liczba zabiegów w gabinecie rehabilitacyjnym w poszczególnych latach .

	2003 rok	2004 rok	2005 rok
Fizykoterapia	2212	2875	3745
Kinezyterapia	611	695	1.065

Źródło: Dane Gminy Grabowiec

Na terenie Gminy Grabowiec funkcjonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, który zatrudnia 5 pracowników administracji tj. kierownika, dwóch pracowników socjalnych, referenta do świadczeń rodzinnych i zaliczek alimentacyjnych , księgową oraz opiekunki domowe i sprzątaczkę.

Celem i zadaniem ośrodka jest :

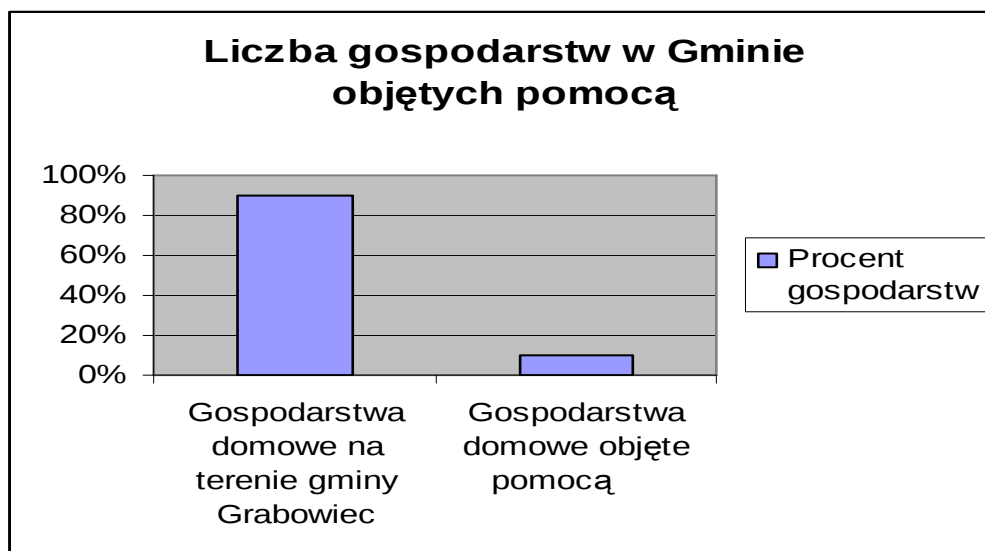
- tworzenie warunków organizacyjnych do funkcjonowania pomocy społecznej oraz rozbudowy infrastruktury socjalnej ,
- analiza i ocena zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia pomocy społecznej ,
- przyznawanie i wypłacanie świadczeń przewidzianych ustawą o pomocy społecznej oraz realizacji zadań wynikających z rządowych programów i innych ustaw mających na celu dobro i ochronę poziomu życia osób i rodzin
- prowadzenie pracy socjalnej , skierowanej na rzecz osób i rodzin w celu wzmocnienia lub odzyskania zdolności do samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie oraz tworzeniu warunków sprzyjających temu celowi ,
- pobudzanie aktywności w zaspokajaniu potrzeb życiowych osób i rodzin .

Działalność Ośrodka finansowana jest z budżetu gminy (zadania własne) oraz budżetu wojewody (zadania zlecone).

Do zadań własnych m.in. należy: przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych i celowych, dożywianie uczniów, kierowanie do Domów Pomocy Społecznej, organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych oraz tworzenie systemu opieki nad dzieckiem i rodziną .

Do zadań zleconych m.in. należy: przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne, organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi, przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków w związku z klęską żywiołową lub ekologiczną.

Liczba gospodarstw objętych pomocą społeczną

Źródło: Dane Gminy.

Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2005-2008 z podziałem na ubóstwo, alkoholizm, bezrobocie, niepełnosprawność, starość znajduje się w poniższej tabeli.

Rodzaje udzielanej pomocy przez GOPS

Powody przyznawanej pomocy	2005 (Liczba rodzin)	2006 (liczba osób)	2007 (liczba osób)	2008 (liczba osób)
Ubóstwo	131	17	24	33
Bezrobocie	290	73	64	50
Alkoholizm	15	6	9	11

Niepełnosprawność	19	45	47	43
Długotrwała choroba	15	44	46	38
Bezdomność	-	1	2	2
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	-	9	9	9
Ochrona macierzyństwa	-	8	3	1
przemoc	-	1	1	-
Liczba Rodzin korzystających z pomocy społecznej		152	137	102

Źródło: Dane Gminy Grabowiec

2.5.3. Sport i turystyka

Na terenie gminy znajduje się hala sportowa przy Zespole Szkół w Grabowcu oddana do użytku w 2006 roku o wymiarach boiska 19m x 36m oraz sala gimnastyczna przy Ponadgimnazjalnym Zespole Szkół w Grabowcu o wymiarach 18m x 9m. Wybudowana hala sportowa zabezpiecza potrzeby mieszkańców gminy. Na terenie gminy znajduje się również w miejscowości Grabowiec boisko, które użytkowane jest przez Grabowiecki Klub Sportowy „Orion” i młodzież Zespołów Szkół w Grabowcu. Nie posiadamy bazy do uprawiania sportów zimowych, nie ma również pływalni ani kortów tenisowych.

Gmina Grabowiec posiada słabo rozwiniętą bazę turystyczną, nie posiada wyznaczonych szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych. Nie ma stworzonego systemu informacji. Jednakże ilość zabytków walory krajobrazowo-przyrodnicze predysponują gminę do rozwoju agroturystyki. Największym bogactwem i walorem gminy jest czyste powietrze. Unikalna przyroda na terenie gminy chroniona jest w ramach utworzonych pomników krajobrazowych: skierbieszowski zabezpieczający skupiska roślin stepowych oraz ciekawe krajobrazowo obszary działów grabowieckich.

2.5.4. Kultura

Duży wpływ na jakość życia społeczeństwa ma kultura. Na terenie gminy działa Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka Gminna w Grabowcu. Powierzchnia użytkowa biblioteki to 100 m² (ilość woluminów – 22033), w bibliotece znajdują się ponadto 3 stanowiska komputerowe połączone z łączem internetowym. Gminny Ośrodek Kultury posiada powierzchnię użytkową 300 m², znajduje się w nim sala wielofunkcyjna widowiskowa o pow. użytkowej 80 m², na ok. 60 miejsc. GOK oferuje stałe formy współpracy z dziećmi i młodzieżą, zajęcia plastyczne, taniec sceniczny, spotkania integracyjne. Organizowane są uroczystości patriotyczno-religijne, imprezy, koncerty, wystawy. W Gminie działają również świetlice wiejskie (w remizach strażackich) i obiekty sakralne. Obiekty sakralne administrowane są przez Parafie Rzymsko-Katolickie, w Grabowcu i Tuczępach oraz kaplice dojazdowe w Skomorochach Dużych i Ornatowicach, administrowane przez Parafię w Grabowcu. Parafie administrują również cmentarze wyznaniowe w Grabowcu i Tuczępach. Parafie należą do Dekanatu Grabowiec.

Do dorobku kultury Gminy Grabowiec przyczyniła się również działalność Tadeusza Nosko. Jest to twórca ludowy, który wykonał około 100 rzeźb. Przedstawiają one przede wszystkim postacie historyczne i postacie świętych. W 1998 roku wyrzeźbił Chrystusa Frasobliwego i kapliczkę dla papieża Jana Pawła II. Rzeźby te Ojcu Świętemu wręczył proboszcz parafii Grabowiec ksiądz Stanisław Budzyński. Swoje rzeźby wystawiał w Nieliszu, Lublinie, Mokrem, Grabowczyku. Jego rzeźby znane są na całym świecie; od USA po Australię. Napisano o nim artykuły w Dzienniku Wschodnim i Tygodniku Zamojskim. Najchętniej rzeźbi w lipie, sośnie i tui. Obecnie mieszka w Grabowcu.

2.5.5. Bezpieczeństwo publiczne

Na terenie Gminy Grabowiec funkcjonuje Posterunek Policji , który ma swoją siedzibę w Grabowcu.

W posterunku pracuje 5 funkcjonariuszy, którzy do dyspozycji mają samochód służbowy oraz podstawowy sprzęt biurowy tj. komputer, kpiarkę oraz fax .

Gmina Grabowiec jest gminą o dużym bezpieczeństwie publicznym co obrazuje poniższa Tabela .

Rodzaje popełnianych przestępstw na terenie gminy Grabowiec

Rodzaj przestępstwa	2003 rok	2004 rok	2005 rok
Rozboje	0	1	0
Kradzież	6	8	8
Kradzież z włamaniem	4	4	5
Bójki i pobicia	2	6	2
Inne	36	57	55
Wykrywalność	91,1 %	88,6 %	92,4 %

Źródło: Dane Policji w gminie Grabowiec.

2.6. Gospodarka finansami Gminy – przychody i struktura wydatków.

Gminy, powiaty, województwa oraz jednostki organizacyjne rządowej administracji publicznej są prawnie zobowiązane do uchwalania swoich budżetów. Prywatne przedsiębiorstwa, jakkolwiek nie mają takiego obowiązku to również wspierają swoją działalność na różnego rodzaju budżetach mając świadomość, że bez budżetowania swoich przedsięwzięć nie będą mogły działać skutecznie i efektywnie.

Dwie podstawowe funkcje budżetu, to funkcja planowania i kontroli. Większość osób utożsamia planowanie budżetowe z pojęciem budżetowania. W istocie etap sporządzania planu finansowego (budżetu) jest tylko elementem procesu budżetowania – jego pierwszą fazą. Etap planowania (zazwyczaj czasochłonny, wymagający dużej staranności i wysiłku) tworzy dopiero podstawy do realizacji drugiej podstawowej funkcji budżetu – funkcji kontroli. Realizacja tej funkcji polega na porównywaniu osiągniętych rezultatów z budżetem (planem finansowym), dokonywaniu ocen występujących rozbieżności oraz podejmowaniu odpowiednich korygujących działań. Ocena sprawności funkcjonowania budżetu możliwa jest oczywiście dopiero po upływie czasu objętego odpowiednią częścią planu finansowego.

Wszystkie jednostki organizacyjne (publiczne i prywatne) działają w warunkach posiadania ograniczonych zasobów finansowych. Jedne mają ich więcej od innych,

jednak żadna z nich na pewno nie ma (i nigdy nie będzie miała) ich tyle, aby wystarczyło na zaspokojenie jej wszystkich potrzeb oraz osiągnięcie wszystkich wytyczonych celów. Podstawową rolą budżetu jest w tej sytuacji określenie odpowiednich limitów finansowych na realizację przedsięwzięć zgodnych z głównymi i częściowymi celami danej organizacji. W praktyce funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego oznacza to, że budżet powinien być efektywnym narzędziem realizacji programów gospodarczych zapisanych w treści strategii lokalnego rozwoju. Określanie głównych celów strategicznych oraz częściowych celów pośrednich warunkuje możliwość racjonalnego układania zapisów klasyfikacji budżetowej oraz określania rzeczowych wykazów inwestycji przewidzianych do realizacji w perspektywie rocznej lub wieloletniej. Nieuwzględnienie nadrzędnych i pośrednich celów w procedurze budżetowej musi w konsekwencji prowadzić do chaosu i przypadkowości w gospodarce finansowej gminy (powiatu, województwa). Trudno jest wówczas mówić o racjonalnym zarządzaniu finansami publicznymi.

Ogólna kwota wszystkich środków przeznaczonych w danym roku budżetowym na finansowanie inwestycji określana jest jako tzw. budżet inwestycyjny – w odróżnieniu od pozostałej części budżetu gminy, którą określa się jako budżet operacyjny. Takie ujęcie całości zasobów finansowych gminy określa się jako budżet w układzie zadań. Tego typu spojrzenie (odmienne od tradycyjnego widzenia dochodów i wydatków w podziałkach klasyfikacji dochodów budżetowych) jest konieczne ze względu na potrzebę realistycznego szacowania posiadanych zasobów oraz przewidywania możliwości pozyskiwania i wydatkowania określonych kwot w określonych jednostkach czasu.

Budżetowanie zadaniowe to szacowanie kosztów świadczenia usług komunalnych, czyli poszukiwanie rzeczywistych wielkości kwot, które powinny być zapisane w poszczególnych działkach klasyfikacji budżetowej. System budżetowy typu zadaniowego oznacza odejście od wskaźnikowej metody określania wysokości planowanych wydatków na rzecz metodyki określania rzeczywistych kosztów funkcjonowania służb publicznych oraz wykonywanych przez nie zadań. Na gruncie nauki zarządzania budżetowanie zadaniowe odpowiada modelowi znanemu jako budżet ABC (Activity Based Costing). Można powiedzieć, że nie ma w tej koncepcji nic szczególnie niezwykłego, ponieważ kalkulowanie rzeczywistych kosztów prowadzonej działalności wydaje się być czymś bardzo oczywistym.

Planowanie wysokości wydatków w układzie zadaniowym oznacza odmienny od powszechnie praktykowanego sposób zarządzania finansami jednostki samorządu oraz potrzebę przeprowadzenia odpowiednich zmian w strukturach organizacyjnych w celu

lepszego ich dostosowania do zadań wykonywanych przez samorząd. Analiza bieżących kosztów realizacji zadań może ujawnić rezerwy finansowe w operacyjnej części budżetu. Rezerwy te mogą być przeniesione do części inwestycyjnej, zwiększając w ten sposób możliwości prowadzenia prorozwojowej polityki sformułowanej wcześniej w strategii lokalnego rozwoju.

Metodyka budżetowania zadaniowego polega na wyraźnym wyodrębnieniu w budżecie jednostki samorządu terytorialnego zadań, czyli typowych usług określonego rodzaju lub jednorazowych przedsięwzięć łącznie ze wszystkimi kosztami ich realizacji. Dzięki takiemu ujęciu kosztów realizacji zadań publicznych, decyzje podejmowane na etapie uchwalania oraz wykonywania budżetu mają swoje umocowanie bezpośrednio w strukturze i rzeczowym zakresie planowanych do realizowanych zadań.

Precyzja wyznaczania i długookresowego prognozowaniu rzeczywistych kosztów prowadzonej działalności uzyskiwana jest dzięki powiązaniu metodyki budżetowania zadaniowego z metodyką strategicznego planowania rozwoju. Budżetowanie zadaniowe tworzy podstawy do precyzyjnego ustalania wielkości środków finansowych, które w kilku kolejnych latach mogą być przeznaczone na finansowanie prorozwojowych inwestycji z uwzględnieniem wielkości kwot niezbędnych do obsługi istniejącego i przyszłego zadłużenia. Jednostka samorządu terytorialnego wykorzystująca system budżetu typu zadaniowego może znacznie łatwiej wdrażać metodykę wieloletniego programowania inwestycji dzięki możliwości uzyskiwania bardziej realnych danych do dalszych analiz finansowych mających na celu ocenę zdolności kredytowej tej jednostki. Przewidywanie dochodów i wydatków poprzedzone etapem analiz prowadzonych w ramach metodyki budżetowania zadaniowego pozwala na uzyskanie znacznie mniejszych odchyłeń wielkości rzeczywistych od prognozowanych.

Finansowym wyrazem i instrumentem polityki gospodarczej gminy jest budżet, będący podstawowym planem jej działalności na rok kalendarzowy. Do bieżącej analizy stopnia realizacji budżetu niezbędna jest szczegółowa prognoza dochodów, na które składają się:

- podatki i opłaty lokalne,
- udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa,
- dochody z majątku gminy,
- odsetki od środków na rachunkach bankowych,
- pozostałe dochody

Znaczne dochody gmina czerpie z :

- podatków i opłat lokalnych

- podatek rolny od osób prawnych i fizycznych,
- podatek leśny od osób prawnych ,
- podatek od nieruchomości od osób prawnych i fizycznych,
- podatek od środków transportowych od osób prawnych i fizycznych
- opłata lokalna,
- karta podatkowa,
- opłata skarbową,
- odsetki
- udział w podatkach budżetu państwa
 - podatek dochodowy od osób fizycznych,
 - podatek dochodowy od osób prawnych,
 - wpływy z opłat za zezwolenia na sprzedaż alkoholu,
 - pozostałe dochody
- dochody z majątku gminy
 - różne opłaty (wieczyste użytkowanie)

Powyższe dochody należy jeszcze uzupełnić o:

- subwencję oświatową,
- dotacje na zadania własne,
- dotacje pozabudżetowe,
- dotacje na zadania zlecone i realizowane na podstawie zawartych porozumień

Wydatki budżetu gminy:

Zakłada się, że planowane wydatki w Gminie wyniosą ogółem 100%

Wydatki na zadania własne :

I. Rolnictwo ogółem zaplanowano - 0,2%.

Jest to wpłata gminy na rzecz Izby Rolniczych w wysokości 2% uzyskanych dochodów z podatku rolnego .

II. Transport i łączność ogółem zaplanowano – 5,02%.

z tego :

1. wydatki na drogi publiczne powiatowe – 0,25% z przeznaczeniem na pomoc finansową dla powiatu przy budowie chodnika przy drodze powiatowej
2. wydatki na drogi publiczne gminne – 4,77% z przeznaczeniem na:
 - wydatki bieżące – 1,75%
 - wydatki inwestycyjne 3,04% (budowa i modernizacja dróg gminnych).

III. Gospodarka mieszkaniowa zaplanowano – 0,31% na wydatki bieżące w tym:

- wynagrodzenia bezosobowe
- zakup materiałów na remonty
- opłatę do Urzędu Marszałkowskiego za wyłączenie gruntów z produkcji rolnej w Grabowcu.

IV. Administracja publiczna zaplanowano ogółem 10,84% w tym:

- wydatki bieżące - 10,45% i wydatki majątkowe - 0,39%

z tego sfinansowane będzie utrzymanie:

- Rady Gmin
- Urzędy Gmin
- Promocja jednostek samorządu terytorialnego
- Pozostała działalność.

V. Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa zaplanowano ogółem 1,46% z tego :

- Policja – 0,03%
- Ochotnicze straże pożarne - 1,33%
- Obrona cywilna – 0,1%.

VII. Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i innych jednostek nie posiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem.

W tym dziale zaplanowano 0,35% na sfinansowanie :

- wynagrodzeń agencji-prowizyjnych dla sołtysów za inkaso podatków w wysokości 10 %

wpływów z podatku oraz inkaso opłaty targowej w wysokości 20%

- koszty egzekucji komorniczej – 0,02%

VIII. Obsługa długu publicznego zaplanowano 0,09% na spłatę odsetek od zaciągniętej pożyczki z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej kredytu pobranego w PBS Zamość na sfinansowanie deficytu budżetowego.

IX. Różne rozliczenia zaplanowano rezerwę budżetową – 0,05%.

X. Oświata i wychowanie zaplanowano - 20,06% w tym wynagrodzenia 12,94% i pochodne od wynagrodzeń - 2,68%

Środki zaplanowano na utrzymanie:

- szkół podstawowych - 10,79%
- oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych – 0,72%
- przedszkola – 0,54%
- gimnazjum – 5,62%
- dowożenia uczniów do szkół – 1,37%

- zespołów obsługi ekonomiczno- administracyjnej szkół – 0,8%
- kształcenie i doskonalenie nauczycieli – 0,1%
- pozostała działalność - 0,12%.

XI. Ochrona zdrowia – ogółem zaplanowano – 0,19%.

XII. Pomoc społeczna na zadania własne gminy zaplanowano 3,01%, z tego 1,05% to dotacje celowe z budżetu państwa na realizację własnych zadań gminy.

XIII. Edukacyjna opieka wychowawcza - 1,37%

z tego będzie sfinansowane utrzymanie :

- świetlice szkolnej
- pomoc materialna dla uczniów
- kształcenie i doskonalenie nauczycieli.

XIV. Gospodarka komunalna i ochrona środowiska ogółem 1,88% z tego :

- Oczyszczanie miast i wsi – 1,16%
- Utrzymanie zieleni w miastach i gminach – 0,01%
- Oświetlenie ulic, placów i dróg – 0,7%
- Pozostała działalność – 0,01%.

XV. Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego - 5,24%.

XVI. Kultura fizyczna i sport ogółem 0,12% z przeznaczeniem na upowszechnianie kultury fizycznej i sportu - dotacja celowa (0,11%)

Wydatki na zadania z zakresu administracji rządowej i innych zadań zleconych ustawami.

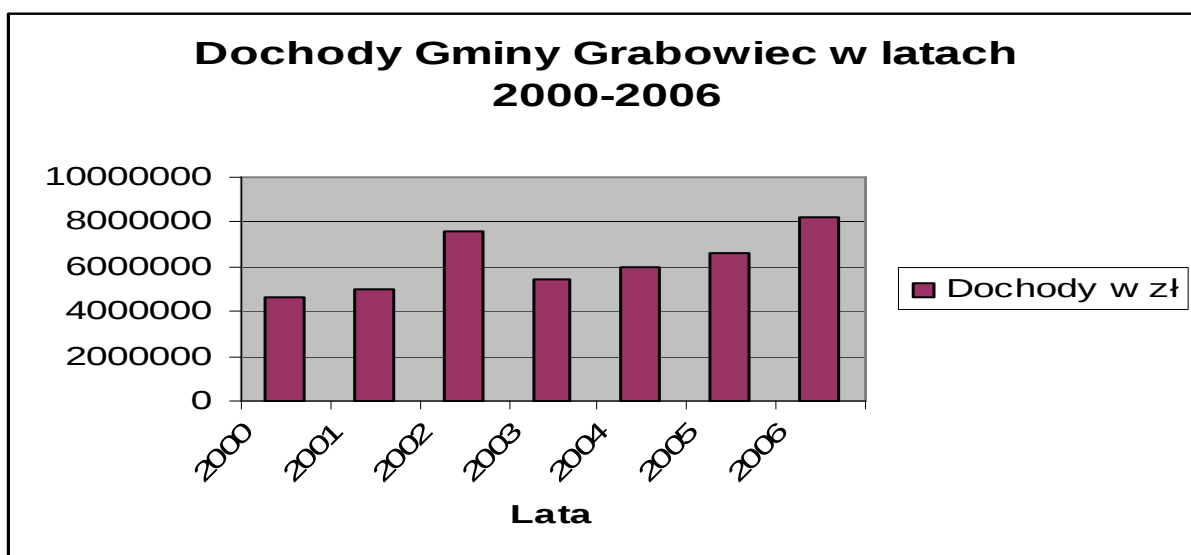
Ogółem na zadania z zakresu budżetu państwa zaplanowano 8,71% ogółem wydatków Gminy z tego :

- Urzędy Wojewódzkie – 0,42%
- Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa – 0,01%
- pomoc społeczna - 8,28%, są to dotacje celowe otrzymane z budżetu państwa na realizację zadań zleconych gminie, z tego opłacane będą wydatki związane z realizacją świadczeń rodzinnych, składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej i niektóre świadczenia rodzinne, oraz zasiłki i pomoc w naturze.

Procentowa struktura dochodów budżetu Gminy Grabowiec w latach 2000 – 2006.

Dochody budżetu Gminy - w tym:	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Dochody własne	1648103	1644511	1433145	1506520	1627336	1707463	2217304
Subwencje	2299455	2622776	5317668	3258161	3739632	3750237	4044300
Dotacje	668501	701468	840549	688267	633137	1176730	1924136
Inne dochody w tym unijne	0	0	0	0	0	9830	11141
Razem dochody:	4616059	4968755	7591362	5452948	6000105	6644260	8196881

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

2.7. Analiza SWOT

2.7.1. Strategiczna diagnoza mocnych i słabych stron gminy

Mocne strony:

1. Dobre gleby,
2. Czyste środowisko naturalne,
3. Sąsiedztwo parku krajobrazowego, Skierbieszowski Park Krajobrazowy.
4. Położenie gminy blisko Zamościa
5. Obiekty atrakcyjne turystycznie,
6. Brak ruchu tranzytowego,
7. Piękne krajobrazy.

Słabe strony:

1. Słabo wykształcona infrastruktura techniczna (wodociągi, kanalizacja, zbiorniki wodne, drogi),
2. Brak możliwości pracy poza rolnictwem,
3. Brak zbytu na produkty rolno – spożywcze,
4. Brak zakładów przetwórstwa spożywczego,
5. Brak sposobu na zagospodarowanie surowców wtórnych,
6. słabo rozwinięty sektor usług,
7. Brak odpowiedniego zakresu opieki zdrowotnej,
8. Niski poziom technologiczny niektórych gospodarstw,
9. Apatia społeczna,
10. Mała aktywność ekonomiczna mieszkańców,
11. Bezrobocie,
12. Niski poziom wykształcenia,
13. Niski poziom życia wśród części mieszkańców,
14. Mała powierzchnia gospodarstw,
15. Słabe zorganizowanie społeczeństwa,
16. Brak miejsca do spotkań mieszkańców wsi,

2.7.2. Strategiczna diagnoza szans i zagrożeń rozwojowych

Szanse:

1. Rolnictwo ekologiczne oraz rozwój hodowli bydła
2. Fundusze strukturalne,
3. Handel przygraniczny,
4. Rozwój parku krajobrazowego, wytyczanie szlaków i miejsc postojowych,
5. Utworzenie ośrodków rekreacyjno – sportowych.
6. Wzmocnienie kooperacji między rolnikami i powstawanie grup producenckich,
7. Wykorzystanie potencjału aktywności gospodarczej do tworzenia nowych podmiotów gospodarczych
8. Rozwój przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego,
9. Pozyskanie inwestorów zewnętrznych
10. Remigracja ludności
11. Zmiana negatywnej tendencji przyrostu naturalnego
12. Wykorzystanie środków finansowych dostępnych w ramach funduszy strukturalnych UE
13. Wykorzystanie innych środków finansowych
14. Renowacja zabytków położonych na terytorium gminy
15. Rozwój oferty agroturystycznej oraz turystyki aktywnej
16. Możliwość opracowania i wdrożenia mechanizmów wspierających organizacje pozarządowe
17. Województwo lubelskie opiera się na wschodniej granicy UE. Rodzi to szanse powstania w naszej gminie nowego bodźca rozwoju gospodarczego
18. Zachęcenie lokalnych partnerów do podejmowania wspólnych inwestycji
19. Możliwość uzyskania dochodów (przez ludność i gminę) z różnych rodzajów działalności rozrywkowej i kulturalno – rozrywkowej
20. Wykorzystanie imprez kulturalnych, głównie w okresie letnim, o zasięgu powiatowym (wojewódzkim) do promowania gminy i osiągania dochodów
21. Możliwość zwiększenia efektów gospodarczych i możliwość przyspieszenia rozwoju gospodarczego po opracowaniu i wdrożeniu strategii rozwoju gminy i wykorzystującej różne formy współpracy z administracją powiatową, wojewódzką i z sąsiednimi gminami (projekty partnerskie)
22. Restrukturyzacja gospodarstw zgodnie z wymogami UE;

Zagrożenia:

1. Brak stabilizacji polityki rolnej (upadek gospodarstw rolniczych),
2. Niż demograficzny,
3. Upadłość firm,
4. Spadek dochodów gminy z tytułu podatków.
5. Brak znaczącej bazy przetwórczej i przechowalni jest barierą dla rozwoju najsilniejszych gałęzi rolnictwa,
6. Uzależnienie dochodów znacznej liczby mieszkańców od warunków pogodowych i wysokości plonów,
7. Postępująca migracja mieszkańców, w tym ludzi młodych
8. Rosnący koszt pomocy społecznej oraz opieki nad osobami starszymi
9. Niewystarczający poziom aktywności społecznej
10. Niewystarczające wykorzystanie dostępnych na rynku środków finansowych
11. Postępujące zużycie elementów sieci infrastruktury technicznej
12. Brak inwestycji w zakresie infrastruktury obsługi ruchu turystycznego
13. Możliwa degradacja środowiska z powodu ekspansywnego rolnictwa
14. Brak szeroko zakrojonej promocji obecnie organizowanych imprez kulturalnych
15. Gmina zarządzana jest w typowy sposób (poprzez budżet roczny, schierarchizowanie przepływu informacji, formalizowanie)
16. Mniejszy od możliwego poziom inwestycji w gminie na skutek braku kontaktów i współpracy z firmami i inwestorami
17. Niepewna sytuacja inwestorów na skutek niestabilnej sytuacji finansowej gminy
18. Możliwość utraty potencjalnych inwestorów na skutek braku odpowiednich warunków w najbliższych latach
19. Wzrost liczebności podmiotów gospodarczych działających w handlu i usługach nie wytrzymuje rosnącej konkurencji;

3. Perspektywy rozwoju społeczno – gospodarczego gminy

3.1. Misja i wizja gminy – cel generalny

Nowoczesny model strategii rozpoczyna się pytaniem strategicznym o sens istnienia organizacji dzisiaj i wizję jej funkcjonowania w przyszłości. Jest to etap strategicznych wyborów wizji organizacji oraz modelu jej działania, który efektem jest określenie misji organizacji, stanowiącej kwintesencję zarządzania strategicznego, ponieważ prowadzącą do urzeczywistnienia wizji przyszłego stanu Gminy.

MISJA GMINY GRABOWIEC

Gmina Grabowiec obszarem zrównoważonego i trwałego rozwoju społeczno – gospodarczego, przyjazna środowisku naturalnemu, przychylna przedsiębiorczości i ludzkiej pracy, dbająca o możliwości wszechstronnego rozwoju osobistego mieszkańców oraz wysoki standard ich życia.

Dla osiągnięcia MISJI (**celu generalnego**) niezbędne jest **przeciwdziałanie marginalizacji** społeczeństwa przy równoczesnym **podnoszeniu konkurencyjności Gminy**.

Rozwój Gminy Grabowiec charakteryzować będzie występowanie łącznie następujących zjawisk:

1. Zmniejszać się będzie bezrobocie i niekorzystna migracja w gminie;
2. Nastąpi wzrost liczby i rozwój małych oraz średnich przedsiębiorstw, w tym zwłaszcza takich, które dają miejsca pracy na wsi poza rolnictwem;
3. Promocja Gminy przyniesie efekty w postaci pozyskania inwestorów;
4. Zachowane będą prawidłowe proporcje pomiędzy terenami przeznaczonymi pod rozwój budownictwa a terenami przeznaczonymi pod inwestycje usługowo-przemysłowe;
5. Poprawi się kondycja gospodarstw rolnych oraz zwiększać się będą dochody ludności;
6. Zmieni się struktura gospodarstw rolnych na korzyść gospodarstw

- wielkoobszarowych;
7. Zwiększy się udział Gminy w dochodach publicznych;
 8. Zrealizowane zostaną inwestycje proekologiczne;
 9. Kontynuowane będą inwestycje w zakresie uzbrojenia terenu Gminy w infrastrukturę techniczną;
 10. Zostanie unowocześniony i zmodernizowany układ komunikacyjny Gminy;
 11. Wykorzystane zostaną wszelkie możliwości pozyskania funduszy przez gminę – od nisko oprocentowanych kredytów, pożyczek oraz emisji obligacji komunalnych do funduszy pomocowych i strukturalnych Unii Europejskiej;
 12. Rozwijać się będzie baza turystyczna, sportowa i kulturalna;
 13. Zostaną stworzone warunki do rozwoju szkolnictwa, w tym szkolnictwa średniego i ustawicznego;
 14. Rozwinie się współpraca gospodarcza i kulturalna z gminami partnerskimi;
 15. Poprawiać się będzie poczucie bezpieczeństwa wśród mieszkańców Gminy;
 16. Następować będzie poprawa stanu zdrowia ludności i poprawa dostępności do specjalistycznych usług medycznych na wysokim poziomie;
 17. Utrzymywać się będzie dobry stan środowiska naturalnego;

Wszystkie powyższe działania znajdują potwierdzenie i są przenoszone na cele strategiczne.

3.2. Określenie strategicznych celów rozwoju -priorytety realizacji celu generalnego

Wydzielenie kwestii związanych z pozyskiwaniem przez Gminę środków finansowych z funduszy UE (oraz innych źródeł) jako odrębnego celu strategicznego podyktowane jest niewystarczającym poziomem absorpcji w latach 2004-2006. W obliczu szans rozwojowych, jakie stwarza polskim gminom nowy okres programowania funduszy UE (2007-2013), konieczne wydaje się wzmożenie wysiłków w celu możliwie najlepszego wykorzystania dostępnych środków.

Wszystkie wyznaczone dalej cele strategiczne muszą wpisywać się w kierunki zadeklarowane w Misji Gminy. Wszystkie strategiczne plany, projekty, podejmowane

w ramach przedsięwzięcia, muszą przybliżyć nas do zrealizowania misji i wizji rozwoju Gminy, inaczej nie można ich uznać za strategiczne.

Z Definicji Rozwoju Gminy wynikają trzy główne strategiczne obszary działania, w których gmina Grabowiec powinna sytuować swe cele strategiczne:

Cel I - Wzrost konkurencyjności gminy Grabowiec poprzez poprawę stanu infrastruktury technicznej

Cel II - Poprawa warunków życia mieszkańców Gminy Grabowiec poprzez rozwój infrastruktury społecznej i kapitału społecznego

Cel III - Wsparcie lokalnej gospodarki

Oczywiście należy pamiętać, że wszystkie trzy obszary częściowo przenikają się wzajemnie. W wielu jednak przypadkach występują wyraźne rozbieżności, a nawet konflikty pomiędzy różnymi grupami społeczności gminnej.

Gmina Grabowiec będzie koncentrowała swoje wysiłki strategiczne wokół trzech celów strategicznych, wskazanych w Misji Rozwoju Gminy.

Wszystkie cele strategiczne są sformułowane na tyle ogólnie, że trudno byłoby wprost z nich wywieść pomysły konkretnych projektów do zrealizowania. To prawidłowy stan: strategiczne cele zawsze są formułowane ogólnie. Nie są wskazaniemi konkretnej ścieżki do przejścia, ale wytyczają kierunki podstawowych dążeń. Dlatego też w ramach celów strategicznych wytycza się zawsze cele szczegółowe, wskazujące konkretne punkty do osiągnięcia. W naszym przypadku tak właśnie postąpiono i dla każdego z celów strategicznych wyznaczono poniższe cele operacyjne.

3.3. Określenie najważniejszych zadań częściowych w poszczególnych dziedzinach życia społeczno – gospodarczego – cele operacyjne

Cele operacyjne stanowią rozwinięcie celów strategicznych i charakteryzują się bliższym od nich horyzontem czasowym. Realizacja celów operacyjnych warunkuje osiągnięcie strategicznych celów rozwoju. Powinny one zostać sformułowane w taki sposób, aby były osiągalne i mierzalne. Do każdego z celów operacyjnych przypisano konkretne zadania, których realizacja planowana jest w latach 2009-2013.

Zadania to konkretne zamierzenia i przedsięwzięcia, które w całości lub w części realizują jeden lub więcej celów operacyjnych.

Cel nr I - Wzrost konkurencyjności gminy Grabowiec poprzez poprawę stanu infrastruktury technicznej

Stan infrastruktury technicznej i społecznej w Gminie Grabowiec wymaga poprawy, a istniejące już elementy wymagają rozbudowy i polepszenia ich funkcjonalności. Część sieci wymaga koniecznej modernizacji i dostosowania do potrzeb obecnych – projektowane niejednokrotnie kilkadziesiąt lat temu nie spełniają wymaganych standardów. Stan infrastruktury stanowi jeden z podstawowych elementów wpływających na odczuwany przez ludność komfort życia w jednostce. Stopień wyposażenia w podstawowe media (wodociąg, kanalizacja, sieć elektryczna) oraz stan dróg gminnych i powiatowych jest ponadto jednym z decydujących czynników warunkujących zdolność jednostki do przyciągania inwestorów zewnętrznych. Równie istotne, jak poprawa stanu infrastruktury technicznej, jest polepszenie jakości funkcjonującej infrastruktury społecznej. Analiza potrzeb w tym obszarze wskazuje wyraźnie na konieczność rozbudowy i modernizacji bazy oświatowej oraz stworzenie warunków do zaspokajania potrzeb kulturalnych mieszkańców Gminy.

Cele operacyjne:

1. Inwestycje w infrastrukturę techniczną

1.1. Inwestycje w infrastrukturę drogową

Kierunki działań:

- 1.1.1. Przebudowa i budowa dróg gminnych,
- 1.1.2. Przebudowa dróg powiatowych na terenie Gminy (zadania wspierane przez Gminę),
- 1.1.3. Remont dróg transportu rolnego na terenie Gminy,
- 1.1.4. Budowa chodników przy drogach gminnych i powiatowych

1.2. Inwestycje w infrastrukturę sanitarną

Zadania

- 1.2.1. Budowa sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Grabowiec,
- 1.2.2. Budowa oczyszczalni ścieków

Przykładowe wskaźniki do planowanych inwestycji;

- Długość wybudowanych / zmodernizowanych dróg w ciągu roku,
- Długość wybudowanych / zmodernizowanych chodników / ścieżek rowerowych w ciągu roku
- Długość wybudowanej sieci kanalizacyjnej
- Liczba wybudowanych przyłączy
- Długość wybudowanej drogi gminnej

Cel nr II – Poprawa warunków życia mieszkańców Gminy Grabowiec poprzez rozwój infrastruktury społecznej i kapitału społecznego

Jednym z podstawowych zadań przed jakimi stoją władze Gminy Grabowiec jest stworzenie możliwie najlepszych warunków do życia jej mieszkańcom. Mieszkańcy Gminy, to główny adresat, na rzecz którego będzie realizowana niniejsza strategia. Ważnym czynnikiem wpływającym na poprawę warunków życia mieszkańców będą działania poprawiające jakość środowiska naturalnego, a także działania mające na celu zachowanie zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i dziedzictwa kulturowego. Warunki geograficzne oraz rozwój cywilizacyjny mogą generować niekorzystne zjawiska zagrażające zarówno bezpieczeństwu ludności, jak również rozwojowi gospodarczemu i podnoszeniu poziomu życia mieszkańców. Istotnym elementem wpływającym na poprawę warunków życia mieszkańców będą działania mające na

celu odnowę i kształtowanie przestrzeni publicznej wsi. Bezpośredni wpływ na poziom życia mieszkańców mają usługi medyczne. W tym celu należy podjąć wszelkie niezbędne działania, które będą wpływały na poprawę dostępności do usług medycznych rozumianych jako równy dostęp do świadczeń zdrowotnych we wszystkich jej obszarach (profilaktyce, leczeniu, rehabilitacji). Równie ważnym czynnikiem jest jakość usług zdrowotnych, których wyznacznikiem jest odpowiednie zaplecze techniczne, w tym specjalistyczny sprzęt diagnostyczny oraz fachowość personelu medycznego ujawniająca się nie tylko w trafnie postawionej diagnozie, lecz również podejściu do pacjenta. Osiągnięcie wysokiego poziomu jakości wiąże się z koniecznością inwestowania w sprzęt oraz podnoszenia kwalifikacji personelu i odpowiedniego jego wynagradzania. Dla zwiększenia szans edukacyjnych miejscowej młodzieży, potrzebne jest systematyczne doposażenie szkół w niezbędne pomoce dydaktyczne, stałe modernizowanie posiadanego sprzętu komputerowego oraz zwiększanie dostępności do Internetu, który jest obecnie wykorzystywany jako jedno z podstawowych źródeł informacji. W celu poprawy stanu bazy edukacyjnej i rekreacyjno-sportowej niezbędnym jest także prowadzenie systematycznych remontów szkół, modernizacja stadionów oraz boisk. Ważną kwestią powinno być również promowanie wśród mieszkańców zdrowego sposobu życia i zachęcanie ich poprzez organizację różnych imprez do spędzania w sposób aktywny wolnego czasu. Ważnym elementem jest upowszechnianie kultury, dlatego duży nacisk powinien być skierowany na rozwój placówek kulturalnych, które mają być katalizatorem rozwoju kulturalnego i wewnętrznej integracji mieszkańców. Należy wspierać finansowo działalność kół zainteresowań istniejących przy placówkach kulturalnych. Ważnym zadaniem powinna być również organizacja cyklicznych imprez kulturalnych, przyczyniających się do promocji Gminy. W celu wzmacniania tożsamości kulturowej mieszkańców, w tym przede wszystkim wśród młodzieży, należy organizować festyny, jarmarki kulturalne.

1. Inwestycje i przedsięwzięcia

- 1.. Przebudowa Gminnego Ośrodka Kultury w Grabowcu
- 2.. Organizacja imprez kulturalnych
- 3.. Tworzenie organizacji pozarządowych w Gminie
- 4.. Poprawa dostępności i jakości usług medycznych
- 5.. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury sportowej
- 6.. Budowa i modernizacja placówek edukacyjno-kulturalnych

- 7.. Rozwój oferty edukacyjnej, opiekuńczej i wychowawczej skierowanej do dzieci i młodzieży

Przykładowe wskaźniki do planowanych działań:

- powierzchnia przebudowanego Gminnego Ośrodka Kultury

Powierzchnia modernizowanych placówek edukacyjno-kulturalnych, medycznych

- liczba organizowanych imprez kulturalnych w gminie
- Liczba organizacji pozarządowych

Cel nr III – Wsparcie lokalnej gospodarki

Dobrze rozwinięta struktura działalności gospodarczej stanowi istotny czynnik rozwojowy każdej jednostki terytorialnej. Należy dążyć do wykorzystania potencjału aktywności gospodarczej mieszkańców Gminy Grabowiec, poprzez stworzenie dogodnych warunków funkcjonowania przedsiębiorczości. Proponuje się wzmocnienie i aktywizację trzech obszarów gospodarowania, jako podstaw gospodarczego rozwoju Gminy:

- rolnictwo indywidualne i spółdzielcze oraz przetwórstwo rolno-spożywcze,
- przedsiębiorstwa prywatne – prowadzone przez mieszkańców Gminy oraz potencjalni inwestorzy zewnętrzni,
- turystyka – turystyka aktywna i agroturystyka.

Zwiększenie liczby działających przedsiębiorstw oraz podniesienie stopnia ich dochodowości pozwoli zwiększyć dochody Gminy z tytułu podatku od osób prawnych. Dużą wagę przykładą się do wzmocnienia sektora rolnego, jako naturalnego źródła dochodów mieszkańców Gminy. Poprawa sytuacji w rolnictwie Gminy Grabowiec nie jest możliwa w obecnym stanie rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego oraz niewystarczającej dochodowości działalności rolnej.

Proponuje się ponadto wykorzystanie potencjału kulturowego i turystycznego Gminy, poprzez rozwój działalności agroturystycznej oraz coraz popularniejszej turystyki aktywnej (wędkarstwo, jeździectwo itp.). W perspektywie okresu realizacji strategii planuje się zwiększenie rocznej liczby turystów odwiedzających obszar Gminy. Omawiana forma turystyki jest odzwierciedleniem naturalnego potencjału Gminy Grabowiec w tym zakresie. Przychody z działalności agroturystycznej stanowić mają w zamyśle dodatkowe, ważne źródło dochodu rolników indywidualnych oraz pośrednio wpływać na zwiększenie obrotów funkcjonujących punktów handlowych. Rozwój turystyki nie jest możliwy bez właściwej, dobrze zaplanowanej polityki promocyjnej.

Działania w zakresie informacji i promocji Gminy Grabowiec stanowią jeden z poniższych celów operacyjnych.

Cele operacyjne:

1. Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości

Zadania:

- 1.1. Wspieranie przedsiębiorczości –poprzez doradztwo w zakresie zarządzania, ułatwianie dostępu do informacji, kształcenie i doskonalenie,
- 1.2. Opracowanie przyjaznej polityki podatkowej dla inwestujących,
- 1.3. Współpraca z instytucjami i organizacjami w gminie, regionie, kraju i zagranicą, działającymi na rzecz rozwoju gospodarczego poprzez zwiększenie wysiłków na rzecz absorpcji środków zewnętrznych na rzecz przyspieszenia procesów modernizacyjnych.

Wskaźniki:

- Liczba osób korzystających z usług na rzecz wspierania przedsiębiorczości oraz liczba osób biorących udział w organizowanych szkoleniach w skali roku,
- Liczba nowoutworzonych przedsiębiorstw w okresie realizacji strategii,
- Liczba umów partnerstwa z organizacjami działającymi na rzecz rozwoju gospodarczego, podpisanych w okresie realizacji strategii.

2. Restrukturyzacja i modernizacja rolnictwa oraz rozwój przetwórstwa rolno –spożywczego

Zadania:

- 2.1. Wsparcie specjalizacji produkcji rolnej,
- 2.2. Podnoszenie kwalifikacji rolników poprzez programy szkoleniowe,
- 2.3. Wsparcie gospodarstw, produkujących żywność ekologiczną,
- 2.4. Tworzenie warunków do rozwoju firm przetwórstwa rolno – spożywczego,
- 2.5. Wspieranie tworzenia grup producenckich.

Wskaźniki:

- Liczba rolników biorących udział w specjalistycznych szkoleniach rocznie,
- Liczba gospodarstw ekologicznych, powstałych w czasie realizacji strategii,
- Ilość grup producenckich, powstałych w czasie realizacji strategii.

3. Rozwój turystyki, agroturystyki i turystyki aktywnej

Zadania:

- 3.1. Wsparcie tworzenia gospodarstw agroturystycznych,
- 3.2. Przygotowanie i oznaczenie szlaków turystycznych, rowerowych i pieszych oraz tworzenie warunków dla turystyki aktywnej,
- 3.3. Poprawa stanu obiektów stanowiących atrakcje turystyczne Gminy,
- 3.4. Opracowanie kompleksowej oferty turystycznej Gminy.

Wskaźniki:

- Liczba turystów odwiedzających Gminę Grabowiec rocznie,
- Liczba gospodarstw agroturystycznych, powstałych w czasie realizacji strategii,
- Długość oznakowanych szlaków pieszych i rowerowych rocznie.

4. Promocja i nowoczesne zarządzanie w Gminie Grabowiec

Zadania:

- 4.1. Opracowanie i realizacja strategii promocji Gminy,
- 4.2. Rozwój idei partnerstwa krajowych i międzynarodowych, poprzez poszukiwanie jednostek samorządu terytorialnego poza granicami kraju i podpisywanie umów partnerstwa.
- 4.3. Absorpcja środków

Wskaźniki:

- Opracowana strategia promocji Gminy,
- Ilość nowych umów partnerstwa podpisanych w okresie realizacji strategii.

4. Spójność z dokumentami strategicznymi

4.1. Strategia wojewódzka

Uchwałą Sejmiku Województwa Lubelskiego Nr XXXVI/530/05 w dniu 4 lipca 2005 r. została przyjęta Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020, której rozstrzygnięcia stanowią istotną przesłankę dla kierunków wojewódzkiej polityki przestrzennej.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego dużą wagę przywiązuje do wspierania Regionów atrakcyjnych dla rozwoju gospodarki rynkowej, sprawne funkcjonowania instytucji, aktywności społecznej i dla mieszkańców powinien charakteryzować się

wszelkimi atutami bezpieczeństwa ekologicznego, sanitarnego, i cywilnego. Powinien też być dostępny komunikacyjnie, co zostało określone w Priorytecie 3 Strategii **„Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego”**. Jest to warunek jego spójności terytorialnej wewnętrznej i zewnętrznej będący zasadą zrównoważonego rozwoju. Te same cele przyświecają i Strategii Rozwoju gminy Grabowiec, która zakłada wsparcie dla obszarów wiejskich w kierunku wielofunkcyjności, przejawiający się wsparciem dla przedsiębiorczości.

Poziom atrakcyjności i spójności terytorialnej regionu jest jednym z głównych wyznaczników jego konkurencyjności i determinantów trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego. O stopniu atrakcyjności i spójności przestrzennej regionu decydują głównie takie czynniki jak: jego dostępność komunikacyjna, stan środowiska przyrodniczego i kulturowego, ład przestrzenny oraz ukształtowana sieć osadnicza, w tym stopień rozwoju ośrodków miejskich i otaczających je obszarów wiejskich.

Z analizy SWOT wynika, że województwo lubelskie cechuje się stosunkowo niskim poziomem atrakcyjności i spójności terytorialnej. Oprócz niekorzystnych zjawisk związanych z funkcjonowaniem niekonkurencyjnej gospodarki, takich jak słabo rozwinięte zaplecze przemysłowe i otoczenie biznesu oraz mała chłonność rynku, województwo lubelskie postrzegane jest jako region peryferyjny, cechujący się dodatkowo słabą dostępnością komunikacyjną. Ponadto rzadka sieć ośrodków miejskich, wśród których tylko Lublin jest zaliczany do miast dużych, oraz słaba kondycja ekonomiczna większości miast, hamuje procesy restrukturyzacji rolnictwa i przesuwania zatrudnienia z sektorów produkcji rolnej do przemysłu i usług.

Do głównych działań, jakie należy podjąć w celu wpłynięcia na atrakcyjność i spójność terytorialną województwa należy przede wszystkim zaliczyć zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu poprzez stworzenie kluczowej infrastruktury umożliwiającej sprawne powiązanie transportowe obszaru województwa z głównymi ośrodkami gospodarczymi w kraju i Europie. Niezbędna jest również poprawa drożności transportowej wewnątrz regionu warunkowana poprawnym stanem technicznym dróg i rozwiniętą siecią lokalnych połączeń kolejowych.

Spójność terytorialna będzie osiągana także w wyniku niwelowania różnicowań wewnątrz regionalnych, zarówno w wymiarze subregionalnym, jak i powiatowym. W szczególności dotyczy to różnic występujących w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i poziomie rejestrowanego bezrobocia. Ważnym elementem spójności jest wypełnianie przez miasta regionu swoich funkcji rozwojowych. Należy zatem wzmocnić możliwości spełniania przez środki miejskie przypisanych im funkcji,

szczególnie względem otaczających je obszarów wiejskich, co będzie służyć zrównoważonemu rozwojowi całego obszaru województwa.

Proponowane poniżej cele operacyjne zmierzają do wzrostu atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa nie tylko poprzez ograniczenie zidentyfikowanych barier rozwoju, ale dążą również do wzmocnienia tych wszystkich pozytywnych cech przestrzeni województwa, które w istotny sposób mogą przyczynić się do jej poprawy, a tym samym do zwiększenia konkurencyjności całego regionu.

Wskutek przyszłych działań strategicznych na szczeblu państwa i regionu przy współudziale funduszy strukturalnych i funduszu spójności UE będą konieczne następujące m.in. przedsięwzięcia:

- wyposażenie obszaru woj. lubelskiego w trasy ekspresowe z Lublina w kierunkach: Warszawy, Chełma i Kijowa, **Zamościa i Lwowa**, Białegostoku, Rzeszowa, Kraśnika i dalej Kielc oraz Opola (trakt staropolski), Puław i Radomia;
- budowa sieci dróg lokalnych na obszarach aktywnych inwestycyjnie (strefy biznesu, nowe osiedla, inne).

Rozwój sieci komunikacyjnej i zagospodarowanie przestrzenne w zasadniczej mierze przyczynia się do otwarcia województwa i warunkuje atrakcyjność jego terytorium. Obszary wiejskie utracą część potencjału demograficznego poprzez stale ujemne saldo migracji i ujemny przyrost naturalny. Wieś będzie stopniowo odciążana z przeludnienia agrarnego. W dalszym ciągu zmniejszała się będzie przeciętna wielkość wsi. Stąd też lokalna infrastruktura techniczna na terenach wiejskich może być coraz mniej efektywna.

Środowisko przyrodnicze ulegnie znacznej poprawie. Zabudowa dolin rzecznych, a zwłaszcza terenów zalewowych zostanie istotnie zahamowana. Poprawi się też stopień czystości wód powierzchniowych, głównie w wyniku usprawnienia systemów kanalizacji i oczyszczania ścieków, a także realizacji programu gospodarki odpadami. Znacznie zwiększy się powierzchnia lasów, a zatem i kondycja ekologiczna środowiska. Prowadzona będzie bardziej efektywna i racjonalna gospodarka surowcami energetycznymi i mineralnymi regionu. Wzrostowi bezpieczeństwa ekologicznego będzie towarzyszyła poprawa sanitarnych warunków życia.

Należy spodziewać się poprawy w systemie bezpieczeństwa cywilnego zwłaszcza w kontekście poprawy funkcjonowania służb policji, straży pożarnej i służb granicznych. W zarządzaniu wschodnią granicą Polski (jednocześnie granicą UE) pożądane jest zachowanie jej drożności w zakresie szerokiej współpracy międzynarodowej i uszczelnienie przed napływem nielegalnych imigrantów, przemytu

towarów i przestępczości. Opanowanie tych niebezpieczeństw będzie warunkowało rozwój współpracy transgranicznej.

Przyszły rozwój województwa lubelskiego i jego wspomaganie musi prowadzić do zmiany proporcji między dziedzinami kwalifikującymi się jako problemowe a tymi, które można zaliczyć do dziedzin strategicznych i tzw. wysokiej szansy.

Obecnie do dziedzin problemowych stanowiących wyzwanie dla strategii, można zaliczyć rolnictwo i cały agrokompleks, poziom i specyfikę niskiej urbanizacji województwa wraz z całokształtem zagospodarowania jego obszaru, majątek upadającego wielkiego przemysłu, słabo rozwiniętą małą i średnią przedsiębiorczość oraz system komunikacyjny.

Poważny zakres zadań należy także do dziedzin strategicznych, warunkujących standardy sprawnego funkcjonowania oraz rozwoju społeczeństwa, gospodarki rynkowej i środowiska przyrodniczego. Są to dziedziny należące do szeroko rozumianej sfery infrastruktury (technicznej, społecznej i ekonomicznej) i obecnie w znacznej części są dziedzinami problemowymi. Jednakże od ich stanu zależy sprawność rozwoju całej gospodarki i społeczeństwa.

Wreszcie trzeba wskazać dziedziny „wysokiej szansy”, którymi w województwie lubelskim są m.in. dobra turystyczne w środowisku przyrodniczym i kulturowym oraz możliwość produkowania niektórych dóbr rynkowych o wysokiej jakości, głównie pochodzenia rolniczego.

4.2. Strategia powiatu

- „Strategia rozwoju powiatu zamojskiego na lata 2007-2020”.

Misją Powiatu Zamojskiego jest zachowanie cennych walorów środowiska naturalnego i kulturowego, w którym będą stworzone warunki dla: nowoczesnego i wydajnego rolnictwa zdolnego do konkurencyjności na wspólnym rynku UE, rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, wymiany towarów i usług związanych głównie z przetwórstwem rolno spożywczym oraz wykorzystania zasobów związanych z tzw. „rentą położenia” tj. bezpośredniej bliskości ze wschodnią granicą celną Unii Europejskiej.

Przed powiatem postawiono trzy cele strategiczne: rozwój i restrukturyzacja obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i pozyskiwanie inwestycji oraz rozwój infrastruktury lokalnej, które są spójne z elementami strategii Gminy.

Szczególne znaczenie w sieci dróg publicznych mają drogi powiatowe, gdyż zlokalizowane są w każdej z gmin i spełniają ważną rolę w ruchu lokalnym, jak również stanowią najważniejszy łącznik między drogami gminnymi a siecią dróg wojewódzkich i krajowych. Sieć dróg powiatowych powstała z byłych dróg wojewódzkich w większości nie spełnia warunków technicznych, jakie stawiane są tej kategorii dróg. Analiza stanu nawierzchni dróg powiatowych wykonana w 2000 r. wykazała, że około 550 km, tj. 82 % sieci wymaga odnowy lub modernizacji. Obiekty inżynierskie (mosty i przepusty) usytuowane w ciągach tych dróg również w ok. 83 % wymagają remontu kapitalnego. Bieżące remonty i modernizacje nie nadążają za zniszczeniami, wynikającymi ze zmiany struktury ruchu drogowego (duże obciążenie). Stopień degradacji istniejących nawierzchni jest większy niż proces jej odnowy. Na terenie powiatu w kategorii dróg powiatowych znajduje się 1,9 km dróg o nawierzchni klinkierowej, brukowej i betonowej oraz ok. 1 km podbudów stabilizowanych cementem, na których należy wykonać nawierzchnię bitumiczną. Ponadto do wybudowania pozostaje jeszcze 84,5 km dróg powiatowych. Drogi gminne mają przede wszystkim lokalne znaczenie gospodarcze i społeczne. Problemem jest konieczność budowy aż ok. 333 km tych dróg. Budowa nowych, twardych nawierzchni realizowana jest dotychczas krótkimi odcinkami, w zależności od możliwości finansowych samorządów gmin.

Koniecznym również jest koncentrowanie wysiłków i środków na rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz oczyszczaniu ścieków w gminach przewidziane w ramach zadania „Wspieranie inicjatyw gminnych w zakresie inwestycji wodno – kanalizacyjnych”, które mogą być atrakcyjne dla inwestorów zewnętrznych. Rolą Powiatu będzie tu działalność inspiratorsko-koordynacyjna przy opracowywaniu programu budowy infrastruktury wodno-ściekowej dla terenów atrakcyjnych dla inwestorów zewnętrznych, w oparciu o bazę danych gminy. Ponadto wspieranie samorządów gminnych w pozyskiwaniu środków na realizację gminnych programów budowy sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz przygotowania dokumentacji dla gmin.

W grudniu 2003 r. Rada Ministrów przyjęła Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych (KPOŚK) wprowadzony do polskiego systemu prawnego poprzez ustawę Prawo wodne. Powodzenie w realizacji tego Programu zależy w dużej mierze od inicjatywy samorządów gminnych oraz umiejętności pozyskiwania przez nie środków finansowych. Wydatki na ten cel pochodzące ze środków funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej (narodowego i wojewódzkich) zostały określone jako priorytetowe. Uruchomiono kredyty i pożyczki preferencyjne celem zapewnienia

finansowania inwestycji w tym zakresie. Instrumenty te zachęcają jednostki samorządu terytorialnego do przyspieszenia realizacji przedsięwzięć umieszczonych w KPOŚK, a co za tym idzie osiągnięcie przez kraj efektu ekologicznego. Zadania samorządów szczebla gminnego w zakresie gospodarki ściekowej skupić się powinny na rozbudowie sieci kanalizacyjnych tam, gdzie już funkcjonują zbiorcze oczyszczalnie ścieków lub większe oczyszczalnie ścieków oraz na ich rozbudowie w kierunku zwiększenia przepustowości i poprawy jakości odprowadzanych ścieków wraz z budową kanalizacji. Alternatywnym rozwiązaniem dla terenów wiejskich o rozproszonej zabudowie jest budowa przydomowych

W ramach Strategii Powiatu przewiduje się na terenie Gminy Grabowiec m.in. inwestycje z zakresu rozwoju i restrukturyzacji obszarów wiejskich takie jak: Budowa i modernizacja dróg sprzyjających rozwojowi obszarów wiejskich, wspieranie inicjatyw gminnych w zakresie inwestycji wodno – kanalizacyjnych.

4.3. Branżowe dokumenty gminy

- „Program ochrony środowiska dla gminy Grabowiec na lata 2004 – 2020”

Dokument ten zawiera wytyczne kierunki w zakresie ochrony środowiska. Podstawowym celem Programu Ochrony Środowiska jest pomoc w rozwiązywaniu istniejących problemów oraz przeciwdziałanie zagrożeniom, które mogą pojawić się w przyszłości.

Opracowany Program Ochrony Środowiska dla gminy Grabowiec inwentaryzuje aktualny stan środowiska i system monitorowania jego zmian oraz określa niezbędne działania dla ochrony środowiska w ścisłym powiązaniu z głównymi kierunkami rozwoju gminy. Zmniejszenie presji na środowisko i określona poprawa stanu środowiska możliwe są jedynie przez wdrażanie mechanizmów prawnych i ekonomicznych polityki ekologicznej oraz wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa, która powinna się wyrażać nie tylko dostrzeganiem problemów w dziedzinie środowiska, ale także zrozumieniem ich przyczyn, zdawaniem sobie sprawy z uwarunkowań odnoszących się do możliwych sposobów ich rozwiązania, oraz umiejętnością odniesienia tych problemów do własnej osoby i własnych działań - w miejscu pracy, zamieszkania i wypoczynku.

Cele i zadania Programu w kontekście polityki ekologicznej ujęte zostały w oparciu o:

- wytyczne do sporządzenia Programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym, które podają zadania i sposób uwzględnienia polityki ekologicznej państwa w programach ochrony środowiska,
- wytyczne dotyczące zasad i zakresu uwzględniania zagadnień ochrony środowiska w programach sektorowych.

Zgodnie z wytycznymi w Programie uwzględniono:

- zadania własne gminy, tj. przedsięwzięcia, które będą finansowane w całości lub częściowo ze środków będących w jej dyspozycji ,
- zadania koordynowane tzn. finansowane w całości lub części ze środków przedsiębiorstw oraz środków zewnętrznych, będących w dyspozycji organów i instytucji szczebla powiatowego, wojewódzkiego i centralnego.

3) Narodowy Program Edukacji Ekologicznej, określający podstawowe zadania edukacyjne, podmioty odpowiedzialne za ich realizację oraz źródła finansowania. W Programie uwzględniono również zapisy ustawy Prawo ochrony środowiska wskazujące, iż Program Ochrony Środowiska przyjmuje się na 4 lata, po pozytywnym zaopiniowaniu w przypadku projektów gminnych programów ochrony środowiska przez organ wykonawczy powiatu i zatwierdzeniu przez Radę Gminy. Wójt Gminy zobowiązany jest do sporządzania, co 2 lata raportów o jego wykonaniu i przedkładania ich Radzie Gminy. Opracowany Program ma formę otwartą, co oznacza, że w przypadku zmiany wymagań prawnych, pojawianiu się nowych problemów bądź braku możliwości wykonania niektórych przedsięwzięć w terminach przewidzianych w tym programie. Program może być cyklicznie, co 4 lata aktualizowany.

Program ochrony środowiska dla gminy Grabowiec jest spójny z założeniami Programu ochrony środowiska dla województwa lubelskiego oraz powiatu zamojskiego, jak i również ze strategią rozwoju i planem zagospodarowania przestrzennego gminy.

Z dokumentów tych wynikają głównie kierunki rozwoju społeczno - gospodarczego omawianego obszaru i związane z nimi kierunki oddziaływania na środowisko.

- „Plan odnowy miejscowości Grabowiec na lata 2007 – 2013”

Plan został przyjęty chwałą Nr /IX/43/07 Rady Gminy Grabowiec z sierpnia 2007 r. Dotyczy on rozwoju i odnowy obszarów wiejskich jako jedno z najważniejszych zadań, które stoją przed Polską w dobie integracji z Unią Europejską. Zasadniczym jego celem jest wzmocnienie działań służących niwelowaniu istniejących

dysproporcji w poziomie rozwoju obszarów wiejskich w stosunku do terenów zurbanizowanych.

Koncepcja rozwoju i odnowy wsi zakłada podejmowanie na tych terenach zróżnicowanej działalności gospodarczej oraz kształtowanie jej w sposób zapewniający zachowanie walorów środowiskowych i kulturowych, poprawę warunków życia poprzez rozwój infrastruktury oraz zapewnienie mieszkańcom i przedsiębiorcą dostępu do usług, a także rozwój funkcji kulturowych i społecznych.

- „Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Grabowiec na lata 2007 – 2013”

Głównym celem Planu Rozwoju Lokalnego jest przeciwdziałanie marginalizacji społecznej i ekonomicznej obszarów wiejskich jakim jest teren Gminy Grabowiec, a także wzrost mobilności zawodowej mieszkańców a tym samym poprawa warunków życia.

Opracowanie Planu Rozwoju Lokalnego spowodowane jest tym, iż występuje wysoka stopa bezrobocia, niski poziom wykształcenia społeczności lokalnej, mała mobilność zawodowa mieszkańców gminy, niska świadomość w poszukiwaniu pozarolniczych źródeł utrzymania. Ograniczenie możliwości rozwojowych gminy wynika także między innymi z niskiego poziomu wyposażenia infrastrukturalnego w zakresie podstawowej infrastruktury technicznej i społecznej. Co w połączeniu z bardzo ograniczonymi zasobami finansowymi naszej gminy powoduje tworzenie się bariery dla zwiększenia poziomu inwestycji lokalnych i zewnętrznych a także ma negatywny wpływ na rozwój społeczeństwa gminy. Gmina Grabowiec jest niedoinwestowana w podstawową infrastrukturę społeczną i techniczną. Posiadamy najgorszy stan sieci dróg w powiecie, słabo rozwinięta jest baza sportowa.

Stąd też Plan Rozwoju Lokalnego ma między innymi za zadanie pobudzić aktywność naszych mieszkańców, stworzyć sprzyjające warunki dla rozwoju naszych inwestycji a jednocześnie wpłynąć pozytywnie na politykę równości szans oraz pozytywnie oddziaływać na środowisko przyrodnicze.

- „Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2006 – 2015”

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych została sporządzona w oparciu o diagnozę społeczną, do której wykorzystano dane będące w posiadaniu Ośrodka Pomocy Społecznej, Urzędu Pracy, Przychodni Zdrowia, Posterunku Policji, Urzędu Gminy, oraz społecznych konsultacji środowiskowych.

Rozwiązanie problemów społecznych jest procesem długofalowym, zorientowanym na rozszerzaniu i pogłębianiu form pracy socjalnej, współpracę z organizacjami pozarządowymi i instytucjami działającymi w obszarze polityki społecznej. Wspólne podejście do występujących problemów społecznych pozwoli na wypracowanie nowych rozwiązań, mających na celu zniwelowanie niekorzystnych zjawisk. Pomoc społeczeństwu nie może koncentrować się na udzielaniu wsparcia materialnego potrzebującym ale ma wypracować niekonwencjonalne formy wspierania i pomagania. Przede wszystkim ma skoncentrować się na wzmocnieniu pozytywnych i aktywnych postaw, wdrożeniu pomocy zintegrowanej, ścisłym powiązaniu sfery oświaty, służby zdrowia, sądownictwa i innych instytucji w wypracowaniu form pomocowych. Dużą rolę powinien stanowić system wsparcia psychologicznego, prawnego, pedagogicznego i terapeutycznego. Występujące problemy nie należą do poszczególnych osób ale są problemami środowisk, grup, rodzin. Tylko takie podejście da szansę na rozwiązanie i wyłączenie osób z systemu pomocy społecznej. Powstałe problemy najczęściej mają związek z chorobami, bezradnością i niezaradnością, konfliktem wewnątrzrodinnym, trudnościami wychowawczymi dzieci, przemocą fizyczną i psychiczną, alkoholizmem, bezrobociem.

5. Monitorowanie i wdrażanie

Partnerstwo we wdrażaniu i realizacji założeń Strategii polegać ma głównie na włączeniu w ten proces instytucji odpowiedzialnych za realizację zadań własnych gminy, tj. zadań wynikających z ustawy o samorządzie gminnym. Planowane do realizacji zadania są bowiem szczegółowo określone w Strategii i nie powinno być wątpliwości co do odpowiedzialności za jej realizację.

Struktura organizacyjna Urzędu Gminy pozwala na nadzorowanie przebiegu realizacji większości projektów zapisanych w Strategii. Koordynacja proponowanych działań pozostanie w kompetencji Wójta Gminy. Do ich opiniowania jednak konieczne wydaje się powołanie „specjalnej komisji” Rady Gminy lub powierzenie tej czynności jednej z istniejących komisji Rady.

Kluczowym referatem UG jeśli chodzi o realizację Strategii, jest referat finansowo-podatkowy. Wymienione z nazwy zadania zaplanowane są bowiem na okres najbliższych 6 lat, zostały one skonsultowane z przedstawicielami społeczności lokalnej oraz uzgodnione i zaakceptowane przez władze gminy. Bardzo istotną kwestią będzie więc bieżące monitorowanie możliwości finansowych Gminy, jej zdolności

kredytowej, możliwości pozyskiwania środków zewnętrznych oraz zdolności do zapewnienia tzw. wkładu własnego.

Odpowiedzialność za przygotowanie wniosków wraz z niezbędną dokumentacją pod fundusze strukturalne, jak również za merytoryczną realizację poszczególnych projektów można powierzyć kompetentnym pracownikom właściwych referatów Urzędu Gminy, zgodnie z zakresem ich obowiązków. Ponadto można powołać zespół do spraw przygotowania wniosków o dofinansowanie projektów z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Większość zadań związanych z bieżącym nadzorem nad realizacją poszczególnych projektów Strategii powinna należeć do Wójta Gminy. Ważną rolę w procesie wdrażania zadań odgrywać mogłaby, w przypadku jej powołania, Komisja ds. Strategii Rozwoju Gminy. Główne jej zadania polegałyby na:

- bieżącej analizie stanu realizacji Strategii oraz nadawaniu priorytetów poszczególnym zadaniom,
- obserwacji uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, wpływających na realizację Strategii,
- opiniowaniu źródeł finansowania w postaci stosowanego zapisu w budżecie,
- opiniowaniu stosownych umów partnerskich.

Proces wdrażania do realizacji założeń Strategii musi podlegać okresowej weryfikacji i aktualizacji. Zarządzanie powinno opierać się w dużym stopniu na partnerstwie lokalnym.

Monitorowanie Strategii polegać będzie na systematycznym zbieraniu i analizowaniu wiarygodnych informacji finansowych i statystycznych dotyczących wdrażania projektów w celu zapewnienia zgodności realizacji programu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami do jej realizacji lub zaproponowaniu ewentualnych zmian. Prowadzona będzie obserwacja procesów rozwojowych gminy w celu możliwie szybkiego podejmowania działań będących reakcją na przebieg powyższych zjawisk.

Wydatkowanie funduszy publicznych na działania związane z rozwojem gospodarczym i regionalnym wymaga stworzenia procedury, która zapewni oszczędne i efektywne gospodarowanie tymi środkami. Elementem takiego systemu muszą być instrumenty służące do monitoringu i oceny zarówno konkretnych programów czy projektów, jak i szeroko rozumianej polityki regionalnej. Dlatego też system monitoringu musi się opierać na odpowiedniej sprawozdawczości, w której należy konkretnie określić rodzaje potrzebnych raportów i ich częstotliwość, w zależności od analizowanej problematyki (w okresach półrocznych lub rocznych).

Samorząd Gminy odpowiada za kreowanie i realizację polityki rozwoju na poziomie gminy. W związku z tym niezbędne jest prowadzenie okresowej oceny stopnia realizacji podstawowych zadań Strategii. W tym celu proponuje się przygotowywanie półrocznych sprawozdań (ewentualnie kwartalnych) z przebiegu realizacji zadań oraz monitoring wskaźników ogólnych (stopa bezrobocia, liczba przedsiębiorstw, liczba turystów) rocznie lub co dwa lata. Istotnym elementem monitoringu powinny być roczne sprawozdania Wójta Gminy składane pod ocenę Rady, dotyczące realizacji polityki lokalnej w zakresie głównych kierunków rozwoju. Materiał ten będzie podstawą do okresowej oceny oraz ewentualnej aktualizacji priorytetów i celów rozwoju lokalnego gminy.

System monitoringu i oceny polityki lokalnej winien opierać się na wskazanych wcześniej wskaźnikach osiągnięć (produktu, rezultatu, oddziaływania) i powinien objąć swym zasięgiem następujące sfery:

- monitoring sytuacji społeczno – gospodarczej, w tym uwarunkowań rozwoju,
- monitoring realizacji celów strategicznych rozwoju określonych w Strategii,
- monitoring realizacji konkretnych projektów i programów.

Monitoring Strategii jest elementem koniecznym w celu konsekwentnej realizacji zapisów dokumentu. Pozwala on na bieżącą ocenę prawidłowości realizacji założeń programowych, a także na elastyczne reagowanie na zmiany zachodzące w trakcie realizacji. Monitoring powinien służyć podejmowaniu właściwych, tak strategicznych jak i bieżących, operacyjnych decyzji – musi więc odpowiednio często i w porę informować o stanie realizacji zadań.

Monitorowanie bieżącej realizacji Strategii umożliwi porównywanie – w określonym przedziale czasu – rzeczywistych efektów z planowanymi, co pozwoli stwierdzić, czy procesy realizacji zmierzają do osiągnięcia założonych celów. Bazą będą tutaj podstawowe informacje o każdym realizowanym przedsięwzięciu, jak np. stopień zaawansowania inwestycji, ilość nowooddanych lub zmodernizowanych obiektów itp. Prawidłowy monitoring wymaga również gromadzenia i analizowania odpowiednich kategorii informacji związanych z założeniami, takich jak:

- trendy rozwojowe w gospodarce (w ujęciu sektorowym),
- współczynniki ekonomiczne (lokalne, regionalne, krajowe),
- struktura wydatków inwestycyjnych,
- trendy demograficzne i inne.

6. Procedury uaktualniania Strategii

Strategia precyzuje oczekiwania i wizję przyszłości gminy w oparciu o bieżącą analizę danych i prognozy na przyszłość, zarówno gminy, jak województwa i kraju. Przyjęcie pewnych założeń na przyszłość, w tym finansowych, inwestycyjnych, jest sprawą trudną w świetle zmieniających się przepisów prawnych i rozwiązań organizacyjnych w skali gminy, regionu i kraju.

Aktualizacja jest ważnym wymogiem aktywnej jej realizacji, umożliwia bowiem stwierdzenie, czy Strategia realizowana jest prawidłowo, a jej założenia nadal są aktualne.

Uaktualniania Strategii powinno polegać na :

- analizowaniu raportów o sytuacji gospodarczej i społecznej gminy w sposób cykliczny,
- stałej kontroli i ocenie stanu środowiska przyrodniczego gminy i jej sąsiedztwa,
- sporządzaniu ekspertyz dla władz gminy dotyczących perspektyw rozwoju gminy,
- bieżącej kontroli stopnia realizacji Strategii i informacji o efektach podejmowanych działań,
- utworzeniu i aktualizacji danych gminnego banku danych o firmach, ofercie turystycznej, rekreacyjnej, ofertach pracy, osobach bezrobotnych, formach pomocy, możliwościach edukacji, źródłach finansowania rozwoju i promocji gminy,
- stworzeniu systemu wczesnego ostrzegania o nieprawidłowościach w rozwoju gminy

Oceny skuteczności realizacji Strategii dokonywać winien raz do roku zespół ekspertów powołany przez Urząd Gminy Grabowiec.

Co trzy lata powinna zostać dokonana analiza skuteczności zastosowanych w Strategii narzędzi. Analizy powinny kończyć się raportem o stopniu zaawansowania celów Strategii i propozycjami uaktualniania Strategii.

Zapisy Strategii mogą być modyfikowane w trybie właściwym dla jej uchwalenia.

7. Kontrola efektywności Strategii

Efektywność realizacji Strategii zostanie przeprowadzona w IV kwartale 2013 r.

Podstawowym kryterium oceny efektywności Strategii będzie stopień realizacji założonych celów społeczno – gospodarczych i ekonomicznych.

Wynikiem wnikliwej kontroli końcowej powinien być raport, zawierający ocenę Strategii pod kątem realizacji zamierzonych celów oraz poszczególnych zadań, połączony z rachunkiem ekonomicznym, który porówna poniesione nakłady na rozwój, promocję, restrukturyzację, z końcowymi wynikami ekonomicznymi. Wnioski zawarte w raporcie posłużą także do ustalenia warunków wyjściowych do opracowania strategii rozwoju gminy na lata następne.

Konstrukcja Strategii pozwala na zapewnienie elastyczności jej realizacji, z czego wynika, iż w razie pojawienia się nowych możliwości prawnych, organizacyjnych, ekonomicznych, służących realizacji Strategii, można je wykorzystać przy realizacji Strategii. Dotyczy to również możliwości korzystania z nowych pojawiających się źródeł finansowania zewnętrznego, krajowego i zagranicznego.

8. Prognoza finansowa Strategii Rozwoju

Realizacja Strategii opiera się na dwóch podstawowych założeniach:

- 1) Utrzymywanie pozytywnych tendencji występujących w budżecie Gminy, a związanych ze stosunkowo niskim poziomem zaciągniętych zobowiązań w formie kredytów i pożyczek, oraz stałym poziomem dochodów własnych.

Strategiczne dla rozwoju Gminy środki finansowe będą pochodzić ze źródeł zewnętrzných, które należy podzielić na dwie grupy:

A – krajowe i zagraniczne fundusze i programy, w tym z Unii Europejskiej

- a) Budżet państwa – poprzez Samorząd Województwa Lubelskiego; m.in. na budowę, modernizację dróg, chodników, budowę kanalizacji i wodociągów, oczyszczalni ścieków, gospodarkę odpadami i inne przedsięwzięcia chroniące środowisko naturalne, tworzenie nowych miejsc pracy
- b) Fundusze pomocowe i strukturalne UE – na rozwój infrastruktury obszarów wiejskich, wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, turystykę, agro

i ekoturystykę, inwestycje w gospodarstwach rolnych, programy rolno środowiskowe, rynek pracy

- c) Programy bilateralne i wielonarodowe Rządu RP – na ochronę środowiska, niekonwencjonalne źródła energii, turystykę, wsparcie małych i średnich firm, edukację, kulturę
- d) Fundacje zagraniczne, w tym europejskie wspierające rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Polsce – na edukację, ochronę środowiska, turystykę, kulturę, integrację europejską, budowę społeczeństwa obywatelskiego
- e) Instytucje finansowe i fundusze inwestycyjne wspierające przedsięwzięcia gospodarcze, realizowane przez samorządy terytorialne oraz małe i średnie firmy – na wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, rozwój infrastruktury obszarów wiejskich, turystykę, rynek pracy
- f) Polskie fundacje i organizacje, przez które realizowana jest zorganizowana pomoc dla samorządów terytorialnych – na rozwój infrastruktury obszarów wiejskich, ochronę środowiska, turystykę, wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw, współpracę transgraniczną, integrację europejską, promocję gospodarczą.
- g) Polskie fundacje i organizacje wspierające budowę społeczeństwa obywatelskiego – na inicjatywy lokalne w zakresie ochrony środowiska, agro i ekoturystykę, promocję przedsiębiorczości, współpracę międzynarodową, edukację, kulturę
- h) Rządowe programy wspierające integrację europejską – na przedsięwzięcia o charakterze lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym, promujące członkostwo Polski w UE.

B- inwestorzy lokalni, krajowi i zagraniczni

Należy stworzyć dla nich dobrą atmosferę inwestycyjną i zachęcające warunki prawno – podatkowe. Dla inwestorów zewnętrznych ważna jest także skala pozabudżetowego finansowania rozwoju gminy, bo ona decyduje o poprawie infrastruktury cywilizacyjnej gminy i tworzy pozytywny klimat dla inwestycji.

Prognoza zakłada, iż na dochody budżetu składać się będą:

- dotacje na zadania zlecone i realizowane na podstawie zawartych porozumień

- subwencja ogólna (część oświatowa)
- dochody własne:
 - podatki i opłaty lokalne,
 - udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa,
 - dochody z majątku gminy,
 - odsetki od środków na rachunkach bankowych,
 - pozostałe dochody

W latach następnych podział ten może ulegać zmianom na korzyść dotacji na zadania własne gminy i przedsięwzięcia inwestycyjne. Będzie to konsekwencją opracowanych wniosków aplikacyjnych do funduszy, organizacji i programów krajowych i zagranicznych, w tym z Unii Europejskiej.

Z funduszy pozabudżetowych krajowych i zagranicznych finansować można również wiele zadań z zakresu rynku pracy, turystyki, edukacji, kultury. Środki te są także szansą na rozwój małych i średnich firm oraz pozyskanie inwestorów zewnętrznych, co jest z kolei szansą na zwiększenie dochodów gminy z tytułu podatków i udziału w podatkach do budżetu państwa.

Należy założyć, że w latach 2008- 2013 gmina może na realizację Strategii pozyskać ze źródeł zewnętrznych krajowych i zagranicznych, w tym z Unii Europejskiej, dodatkowe środki finansowe na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych.

Konsekwentna realizacja Strategii i wykorzystanie wszystkich możliwych funduszy krajowych i zagranicznych, przyczynić się winno do pozyskania źródeł finansowych, nie tylko przez Gminę, ale również rolników i organizacje pozarządowe.

9. Opis przebiegu i wyników konsultacji społecznych

Konsultacje społeczne projektu Strategii Rozwoju Gminy Grabowiec na lata 2009-2013 były organizowane i koordynowane przez sołtysów miejscowości i pracowników Urzędu Gminy Grabowiec. Miały one charakter gminny, były w pełni dokumentowane, każdy miał możliwość dotarcia do informacji o konsultacjach i wzięcia w nich udziału. Uczestnicy spotkań konsultacyjnych z reguły spotykali się z bezpośrednią reakcją przedstawicieli strony samorządowej i ustosunkowaniem się do zgłaszanych opinii. Konsultacje oparte były o **zasadę jawności**, której podstawową cechą jest możliwie swobodny dostęp do dokumentów i danych. Miały **charakter publiczny** i oparte były

o **zasadę równości i otwartości**, co oznacza, że uczestniczyć w nich mogli wszyscy zainteresowani obywatele. Konsultacje społeczne przeprowadzone były na poziomie gminnym.

Konsultacje społeczne przybrały formę zebrań wiejskich, które zostały przeprowadzone w dniach od 28 czerwca do 6 lipca 2008 roku, w 24 miejscowościach, w których uczestniczyło 267 osób. Zebrania wiejskie miały charakter otwarty, dostępny dla wszystkich mieszkańców, termin i miejsce zebrań wiejskich zostało podane do publicznej wiadomości mieszkańcom przez sołtysów na których została omówiona Strategia Rozwoju Gminy Grabowiec na lata 2009-2013. Mieszkańcy gminy mogli również wyrazić swoje opinie o potrzebach i kierunkach rozwoju Gminy.

Uczestnicy konsultacji społecznych akceptują wszelkie działania i przedsięwzięcia zmierzające do poprawy warunków życia w gminie Grabowiec. Widzą i sygnalizują własne potrzeby. Są świadomi zagrożeń i ewentualnych niepowodzeń. Dużą szansę widzą w pozyskiwaniu środków unijnych. Społeczność Gminy Grabowiec, zgłaszali dosyć wyraźną potrzebę szerszej oferty kulturalnej i chęć aktywnego w niej uczestniczenia. Nie mniej jednak jako priorytety wymieniają; inwestycje związane z infrastrukturą drogową i elementami jej towarzyszącymi /oświetlenie ulic, przystanki autobusowe/, wodociągową, kanalizacyjną, oczyszczalnią ścieków, kontenery na śmieci, stworzenie boisk sportowych

10. Wieloletni Plan Inwestycyjny

Opracowanie wieloletniego planu inwestycyjnego pozwala na określenie finansowania przedsięwzięć z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym oraz rozpoczęcie działań służących pozyskaniu środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych. Plan umożliwia terminową realizację procesu przygotowania inwestycji, rozpoczęcie długotrwałych działań związanych z uregulowaniem spraw prawnych, uzyskaniem pozwolenia na budowę a w konsekwencji wybór wykonawcy danego zadania inwestycyjnego.

Wieloletni plan inwestycyjny pozwala skutecznie zarządzać finansami gminy, umożliwiając zaplanowanie inwestycji określające faktyczną wartość a także pomaga w wyborze priorytetowych inwestycji. Jest istotnym instrumentem długoterminowym zarządzającym gminą, który eliminuje doraźność w podejmowaniu decyzji o wykonaniu inwestycji a także służy ubieganiu się o środki unijne. Wieloletni plan inwestycyjny pozwala ustalić listę zadań inwestycyjnych do realizacji oraz kolejności

ich wykonywania a także źródła finansowania w rozbiściu na poszczególne lata. Dane te wynikają z informacji uzyskanych od mieszkańców gminy, sołtysów, radnych, kierowników instytucji a także innych wnioskodawców.

Wieloletni Plan Inwestycyjny

Lp	Nazwa inwestycji	Przewidywany koszt inwestycji	Środki wydane do 2006 r	2007	2008.	2009	2010	2011	2012	2013
1	Budowa dróg									
	Dokończenie budowy drogi gminnej Szystowice - Henrykówka	1235.9	885.9	350.0	---	---	---	---	---	---
		środki własne	745.9	150.0	---	---	---	---	---	---
		środki zewnętrzne	140.0	200.0	---	---	---	---	---	---
2	Budowa drogi gminnej Grabowiec - Siedlisko	500	---	20.0	230.0	250.0	---	---	---	---
		środki własne	---	20.0	57.5	62.5	---	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	172.5	187.5	---	---	---	---
3	Budowa drogi gminnej w Skomorochach Dużych do kaplicy	530.0	---	---	30.0	250.0	250.0	---	---	---
		środki własne	---	---	30.0	62.5	62.5	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	---	187.5	187.5	---	---	---
4	Modernizacja drogi gminnej Grabowiec ul. Skierbieszowska	32.0	---	32.0	---	---	---	---	---	---
		środki własne	---	32.0	---	---	---	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	---	---
5	Modernizacja drogi gminnej Grabowiec ul. Zielona	50.0	---	---	50.0	---	---	---	---	---
		środki własne	---	---	50.0	---	---	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	---	---
6	Modernizacja ul.	80.0	---	---	---	80.0	---	---	---	---

	Koziej Grabowcu w	środki własne	---	---	---	80.0	---	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	---	---
7	Modernizacja drogi gminnej w Hołużnem.	50.0	---	---	---	50.0	---	---	---	---
		środki własne	---	---	---	50.0	---	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	---	---
8	Modernizacja drogi gminnej w Majdanie Tuczepskim	30.0	---	---	30.0	---	---	---	---	---
		środki własne	---	---	30.0	---	---	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	---	---
9	Modernizacja drogi gminnej w Żurawlowie	80	---	30.0	---	---	---	---	---	50.0
		środki własne	---	30.0	---	---	---	---	---	50.0
		środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	---	---
10	Budowa chodnika Grabowiec – Grabowiec Góra	214.9	94.9	40.0	40.0	---	---	---	20.0	20.0
		środki własne	20.0	20.0	20.0	---	---	---	10.0	10.0
		środki zewnętrzne	74.9	20.0	20.0	---	---	---	10.0	10.0
11	Modernizacja chodnika w Grabowcu ul. Kościelna	5.0	---	5.1	---	---	---	---	---	---
		środki własne	---	5.1	---	---	---	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	---	---
12	Modernizacja chodnika w Ornatowicach	11.0	---	11.0	---	---	---	---	---	---
		środki własne	---	11.0	---	---	---	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	---	---
13	Modernizacja chodnika w Grabowcu ul. Skierbieszowska	40.0	---	---	20.0	---	20.0	---	---	---
		środki własne	---	---	10.0	---	10.0	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	10.0	---	10.0	---	---	---
14	Modernizacja chodnika w Grabowcu ul. Wojsławska	40.0	---	---	---	20.0	---	20.0	---	---
		środki własne	---	---	---	10.0	---	10.0	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	---	10.0	---	10.0	---	---

15	Modernizacja chodnika w Grabowcu 300 m, ul. 700 - lecia	10	---	---	---	10.0	---	---	---	---
		środki własne	---	---	---	5.0	---	---	---	---
		środki zewnętrzne	---	---	---	5.0	---	---	---	---
16	Budowa drogi gminnej Grabowiec Góra w kierunku Pana Soroki	---	---	---	---	---	---	---	---	150.0
		środki własne	---	---	---	---	---	---	---	37.5
		środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	---	112.5
17	Budowa drogi gminnej w Dańczypolu	530	---	---	---	---	30.0	250.0	250.0	---
		Środki własne	---	---	---	---	30.0	62,5	62,5	---
		Środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	187,5	187,5	---
18	Budowa drogi gminnej Tuczępy Ostków	550	---	---	---	---	---	50.0	250.0	250.0
		Środki własne	---	---	---	---	---	---	62,5	62,5
		Środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	187,5	187,5
19	Budowa drogi gminnej w Cieszynie	800	---	---	50	250	250	250	---	---
		Środki własne	---	---	50	62,5	62,5	62,5	---	---
		Środki zewnętrzne	---	---	---	187,5	187,5	187,5	---	---
20	Budowa drogi w Tuczępach obok stawów	500,	---	---	---	---	---	---	50.0	250,0
		Środki własne	---	---	---	---	---	---	50.0	250,0
		Środki zewnętrzne	---	---	---	---	---	---	187,5	187,5
21	Budowa oczyszczalni ścieków z kanalizacją w Grabowcu	12.084.0	14.6	70.0	3.000.0	3.000.0	3.000.0	3.000.0	---	--
		Środki własne	14.6	70.0	0.900.0	0.900.0	0.900.0	0.900.0	---	---
		Środki zewnętrzne	---	---	2.100.0	2.100.0	2.100.0	2.100.0	---	---

Wartości inwestycji i kwoty przeznaczone na inwestycje wynikają z Wieloletniego Planu Inwestycyjnego Gminy Grabowiec oraz budżetu gminy uchwalanego co roku. Jednocześnie należy zaznaczyć, że wartości inwestycji mogą się zmieniać z powodu cen materiałów, wynagrodzenia za pracę, podatków oraz innych uwarunkowań. Z tych samych względów zmianie może podlegać harmonogram realizacji poszczególnych zadań, choć generalnie zakłada się realizację planu w wersji jak najmniej zmodyfikowanej.